

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทำวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานีเขต 1” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ประกอบในการศึกษาวิจัย ในบทนี้จะกล่าวถึงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งผู้วิจัยได้เรียบเรียงไว้ตามลำดับดังนี้ 1) แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม 2) พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา 3) แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม 4) พฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา 5) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมกรบริหาร

ความหมายของพฤติกรรม

พฤติกรรมของคนเป็นสิ่งเป็นที่ต้องเรียนรู้ ตามความหมายของพฤติกรรมได้มีนักการศึกษา ผู้รู้ รวมทั้งนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้อย่างกว้างขวาง แตกต่างกันไป เช่น พวงทอง ป็องภย (2540 : 2) ได้ให้ความหมายว่า พฤติกรรมหมายถึง ปฏิบัติหรือกิจกรรมทุกชนิดของสิ่งที่มีชีวิต แม้ว่าจะสังเกตได้หรือไม่ก็ตาม เช่น คน สัตว์

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ (2542 : 14) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมว่า เป็นสิ่งที่บุคคล กลุ่ม หรือองค์การประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเป็นที่เปิดเผย หรือซ่อนเร้น ทั้งนี้รวมทั้งกระบวนการภายในอื่นๆ ได้แก่ ความคิด ความรู้สึก ทัศนคติ

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2545 : 5) ให้ความหมายของพฤติกรรมไว้ว่า พฤติกรรมมนุษย์หมายถึง การกระทำของมนุษย์ทั้งด้านกายกรรม วาจกรรม และมโนกรรมโดยรู้สำนึก หรือไม่รู้สำนึกทั้งที่สังเกตได้และไม่อาจสังเกตได้

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2545 : 768) ให้ความหมายของพฤติกรรมไว้ว่า การกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางกล้ามเนื้อ ความคิด และความรู้สึกเพื่อตอบสนองสิ่งเร้า

อำภา ชูช่วย (2549 : 1) ให้ความหมายของพฤติกรรมไว้ว่า คือการกระทำหรือกริยาอาการที่แสดงออกของบุคคล (Action) ทั้งนี้รวมถึงการงดเว้นการกระทำด้วย (Inaction)

นอกจากนั้นการตัดสินใจที่รู้สึกได้ของบุคคล หรือการกระทำที่ซ่อนเร้นแต่พร้อมที่จะแสดงออก อาทิ การมีความคิดริเริ่ม ดังนั้น พฤติกรรมจึงรวมถึงสิ่งที่บุคคล กลุ่ม หรือองค์กรประพฤติปฏิบัติ เป็นพฤติกรรมที่เปิดเผย (Overt Behavior) รวมถึงพฤติกรรมที่ยังไม่แสดงออกหรือพฤติกรรม ซ่อนเร้น (Covert Behavior) ทั้งนี้รวมถึงกระบวนการภายในอื่นๆ ได้แก่ ความคิด ความรู้สึก ทัศนคติ และรวมถึงการงดเว้นการกระทำหรือการไม่แสดงออกทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ

ทอมสัน ลิททิกัน (2553 : 18) ได้สรุปว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำทุกสิ่งทุกอย่าง ที่มนุษย์แสดงออกมาทางกาย วาจา ใจ ปรากฏให้เห็นเป็นพฤติกรรมซึ่งสังเกตเห็นได้ หรือไม่เห็นก็ได้

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า พฤติกรรม หมายถึง กริยาอาการหรือ การแสดงออกของบุคคล ซึ่งเป็นการกระทำทางกาย วาจา และใจในลักษณะของความคิด ความรู้สึก ทัศนคติ การแสดงออกทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ปรากฏเป็นปฏิกิริยาที่สังเกตเห็นได้ รับรู้ได้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์

พฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออก ไม่ว่าจะ เป็นพฤติกรรมในทางบวก หรือในทางลบ ย่อมจะเกิดขึ้นได้กับทุกคน ในทุกเวลาและทุกสถานการณ์ โดยพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเหล่านั้น และ ขณะนั้นจะเกิดขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายประการ (ถวิล ชาราโกชน์ และศรีนัย คำวิเศษ, 2544 : 7) ซึ่งได้แก่

1. ปัจจัยทางด้านสรีรวิทยา เป็นปัจจัยพื้นฐานทางชีวภาพของมนุษย์เป็นสิ่งเร้าที่สำคัญ ทำให้เกิดพฤติกรรม นับตั้งแต่พฤติกรรมอย่างง่าย เช่น เมื่อรู้สึกหิวเราก็จะไปหาอาหารรับประทาน รู้สึกง่วงนอนก็ไปหาที่นอนเพื่อให้ร่างกายพักผ่อน
2. ปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม ในชีวิตประจำวันมนุษย์ต้องเรียนรู้ และพบสภาพ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ตลอดเวลาสิ่งแวดล้อมใดที่ปรากฏเด่นชัดกับบุคคลสิ่งแวดล้อมนั้น จะทำหน้าที่ เป็นสิ่งเร้ากระตุ้นให้บุคคลเกิดพฤติกรรมและพฤติกรรมจะแตกต่างกันไปตามสภาพของ สิ่งแวดล้อม เช่น ถิ่นที่อยู่อาศัย ลักษณะดินฟ้าอากาศ ทำให้พฤติกรรมของคนแตกต่างกัน ในทางจิตวิทยาจะมองถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นรายละเอียดที่ต่างออกไปอีก ไม่ว่าจะเป็นอาหาร แสงสว่าง บรรยากาศการทำงาน เพื่อน หรือสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ จะมีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งสิ้น

3. ปัจจัยทางด้านสังคม เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ต้องติดต่อเกี่ยวข้องกับ มนุษย์จึงต้องมาอยู่รวมกันกลายเป็นชุมชน หรือที่เรียกว่าสังคม และเมื่อมีสังคมเกิดขึ้น คนในสังคมก็จะตั้งข้อตกลงร่วมกัน เรียกว่า โครงสร้างของสังคม ตัวอย่างเช่น สังคมของโรงเรียนหมายถึง กลุ่มคนทุกคนที่อยู่ในโรงเรียน ซึ่งเป็นครู อาจารย์ ผู้อำนวยการโรงเรียน นักเรียน เจ้าหน้าที่ประจำฝ่ายและแผนกต่างๆ นักการภารโรง เป็นต้น เพื่อให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปด้วยความเรียบร้อย เกิดประโยชน์แก่สังคม จึงต้องมีข้อกำหนดต่างๆ ขึ้นให้แต่ละคนมีสิทธิส่วนบุคคล เคารพในสิทธิของผู้อื่น ซึ่งข้อกำหนดต่างๆเหล่านี้ก็คือ โครงสร้างของสังคม จะเป็นเหมือนสิ่งบังคับพฤติกรรมของมนุษย์ ให้เป็นไปด้วยความเหมาะสม

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2545 : 19) ได้กล่าวถึง ปัจจัยพื้นฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ไว้ดังนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานทางชีววิทยาเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์
 - ระบบประสาท -ระบบกล้ามเนื้อ -ระบบต่อม
2. ปัจจัยพื้นฐานสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์
 - มลพิษจากเสียง -มลพิษจากอากาศ -มลพิษจากสารเคมี
3. ปัจจัยพื้นฐานสิ่งแวดล้อมทางสังคมเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์
 - ครอบครัว -โรงเรียน -กลุ่มเพื่อน -กลุ่มอาชีพ
 - สื่อมวลชน -สถาบันทางศาสนา -หน่วยสังคมอื่นๆ
4. ปัจจัยพื้นฐานทางจิตวิทยา และจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์
 - กลุ่มที่ 1 -กลุ่มที่ 2 -กลุ่มที่ 3 -กลุ่มที่ 4

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2545 : 55-56) ได้สรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมนุษย์อันประกอบด้วย

1. ความรู้หรือแนวความคิด ได้แก่ สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) และสัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)
2. พลังจิตหรือความรู้สึก ได้แก่ สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)
3. พฤติกรรมหรือการกระทำ ได้แก่ สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) และสัมมาอาชีวะ (หาเลี้ยงชีพชอบ) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับหลักธรรมในเรื่อง ปฏิจจสมุปบาท (พุทธทาสภิกขุ 2542 : 1-3) ว่าในการพัฒนาตนจะต้องพัฒนา 1) ปัญญาหรือความคิด 2) จิตใจหรือความรู้สึก และ 3) พฤติกรรมหรือการกระทำ

ชัยเสกฐ์ พรหมศรี (2551 : 51-53) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลไว้ว่าบุคคลแต่ละคนมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันซึ่งปัจจัยเหล่านั้นได้แก่

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบุคคล อิทธิพลที่มาจากบุคคลได้แก่ ผลกระทบจากครอบครัว ค่านิยมความเชื่อทางศาสนา มาตรฐานส่วนบุคคล และความต้องการส่วนตน ที่ช่วยในการกำหนดการกระทำทางจริยธรรมในสถานการณ์ต่างๆ ผู้บริหารหรือบุคคลที่ขาดกลุ่มของจริยธรรมที่เข้มแข็งหรือชัดเจนอาจค้นพบว่าการตัดสินใจของตนมีความผันผวนไปตามแต่ละสถานการณ์ ในขณะที่ตนเองพยายามที่จะเพิ่มผลประโยชน์ของตนให้มากที่สุด
2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์กร องค์กรเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลกระทบต่อเรื่องจริยธรรมในองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้านายหรือผู้บริหารในองค์กรมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการสร้างพฤติกรรมที่มีจริยธรรมของผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งแสดงออกในรูปของการร้องขอของผู้บริหารหรือการกระทำที่ได้รับการลงโทษหรือได้รับรางวัล
3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมภายนอก องค์กรที่ดำเนินงานในสภาพแวดล้อมที่มีการแข่งขันสูง อาจได้รับอิทธิพลจากกฎหมายของรัฐ และบรรทัดฐานและค่านิยมทางสังคม

จากที่ได้กล่าวมา สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมในทางบวกหรือทางลบ อันเป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานที่เกิดจากความรู้สึกนึกคิด การกระทำ ค่านิยมพื้นฐาน ความเชื่อ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกันออกไปซึ่งข้อกำหนดต่างๆเหล่านี้ก็คือ โครงสร้างของสังคมจะเป็นเหมือนสิ่งบังคับพฤติกรรมของมนุษย์

พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา

การพัฒนาสังคมอันนำไปสู่การพัฒนาประเทศโดยส่วนรวมนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาไปพร้อมๆ กันในหลายๆด้าน ทั้งการพัฒนาสภาพทางร่างกาย ทางจิตใจและความรู้สึกของมนุษย์ ในการดำเนินกิจการใดๆจะสำเร็จลุล่วงด้วยดีอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงนั้น ทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญที่สุด การพัฒนามนุษย์เป็นพื้นฐานของการพัฒนาสิ่งต่างๆทั้งหมด การพัฒนามนุษย์เป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เพราะมนุษย์มีชีวิตจิตใจ มีอารมณ์มีความรู้สึก มนุษย์จะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์จะต้องประกอบด้วยปัจจัยหลายประการรวมถึงการศึกษาเพราะการศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพ โดยการส่งเสริมความรู้ ความคิด ทักษะ เจตคติ ให้รู้จักตนเองรู้จักชีวิตและเข้าใจ

สังคม มีความสามารถในการปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง การศึกษาที่ดำเนินไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม และมีประสิทธิภาพจะสามารถสร้างความสมดุลกลมกลืนกับการพัฒนามนุษย์ในด้านต่างๆ ได้เป็นอย่างดี คุณลักษณะดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการบริหาร ของผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถและกระบวนการบริหารที่มีประสิทธิภาพและมีนักการศึกษาได้กล่าวถึงพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาไว้หลายท่าน ดังนี้

สมพงษ์ เกษมสิน (2539 : 263) กล่าวไว้ว่า “... ความสามารถและประสิทธิภาพของโรงเรียนจะดีหรือไม่เพียงไรนั้น ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้บริหารโรงเรียน...” จึงอาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารมีอิทธิพล เหนือบุคคลอื่นในการนำโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย ผู้บริหารที่มีพฤติกรรมบริหารที่ดี มีความสามารถในการบริหารเป็นที่ยอมรับและเชื่อถือศรัทธาจากผู้ใต้บังคับบัญชา มักจะเป็นผู้นำที่ดีเสมอ

ลีปนันทน์ เกตุทัต (2542 : 5) กล่าวไว้ว่า “... คุณภาพของการศึกษาขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการและการดำเนินการของโรงเรียน เพราะโรงเรียนเป็นหน่วยงานที่สัมผัสกับตัวนักเรียนผู้รับการศึกษาโดยตรง...” พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ , 2545 : 7) มาตราที่ 22 กำหนดไว้ว่า “...การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริม ให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ...”

พนม พงษ์ไพบูลย์ (2540 : 7) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า “...ความสำเร็จในการพัฒนาการศึกษา กว่าร้อยละ 50 เป็นผลเนื่องมาจากผู้บริหาร ผู้บริหารจึงนับว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนา และการปฏิบัติงานของทุกฝ่ายเพราะผู้บริหารเป็นผู้ที่มีอำนาจและความรับผิดชอบสูงสุด ถ้าผู้บริหารไม่มีความเข้าใจและไม่รู้บทบาทหน้าที่ของตนก็จะเกิดความล้มเหลว จึงกล่าวได้ว่าผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการจัดการศึกษาอย่างยิ่ง ...”

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 7) มาตราที่ 22 กำหนดไว้ว่า “...การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริม ให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ...”

โกวิท ประวาลพฤกษ์ (2547 : 1) และนพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2534: 39) ได้ให้ความเห็นคล้ายคลึงกันสรุปได้ว่า ภารกิจหลักของการบริหารโรงเรียน คือการบริหารทางด้านวิชาการ กิจกรรมนักเรียน ชุกรการ บริการ บริหารงานบุคคล อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม

งานสัมพันธ์ชุมชน งานบริหารทั่วไปและงานนโยบาย ผู้บริหารจะต้องสามารถเป็นผู้นำที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ โดยการสร้างสภาวะที่จะเอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลง จนเกิดเป็นนวัตกรรม (Innovation) มีกระบวนการทางการบริหารเป็นแนวทาง และมีเทคนิคหรือวิธีการที่สามารถใช้ในการปฏิบัติการกิจให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย เน้นความสำเร็จของงาน สร้างผู้ร่วมงานให้มีโอกาสใช้ความสามารถสูงสุดของตัวเอง ใช้วิธีการที่หลากหลายในการตอบสนองความสามารถและข้อจำกัดของผู้ร่วมงานแต่ละคนและทุกคนอย่างแท้จริง มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบต่อผลของการบริหาร โรงเรียนแสดงผลงานความก้าวหน้าในการบริหาร โรงเรียนตามเป้าหมายที่กำหนด ผู้ที่ดำรงตำแหน่งเกี่ยวกับการบริหารต้องมีทักษะพื้นฐานมีความเข้าใจในกระบวนการบริหาร หากผู้บริหารแสดงพฤติกรรมการบริหารในทางที่ไม่ถูกต้องแล้วนั้น นอกจากงานที่ปฏิบัติจะไม่ประสบความสำเร็จ ยังทำให้บรรยากาศในการทำงานไม่ราบรื่น ขาดความไว้วางใจความสามัคคี และความกระตือรือร้นในการทำงาน หากผู้บริหารปล่อยให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ย่อมส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน เพราะพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของครู

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนจะได้รับความร่วมมือร่วมใจ และให้การสนับสนุนในการบริหารงานได้อย่างเต็มศักยภาพ จะต้องอาศัยพฤติกรรมการบริหารงานที่ดีคือผู้บริหารต้องมีความสามารถในการบริหารจนเป็นที่ยอมรับและเชื่อถือศรัทธาจาก ผู้ใต้บังคับบัญชา ต้องความเข้าใจและรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง มีสามารถในการปฏิบัติการกิจให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย เน้นความสำเร็จของงาน สร้างผู้ร่วมงานให้มีโอกาสใช้ความสามารถสูงสุดของตัวเอง

แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม

ความหมายของจริยธรรม

ในการบริหารจัดการสถานศึกษา จริยธรรมเป็นคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่ง ที่ผู้บริหารทุกคนจะต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีจริยธรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ร่วมงาน ซึ่งมีผู้รู้รวมทั้งนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

ทิสนา แคมณี (2542 : 2) ให้ความหมายของจริยธรรมว่า หมายถึง การแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในให้เห็นเป็นรูปธรรม

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2542 : 2) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึง ความถูกต้องที่พึงงาม สังกมทุกสังคมจะกำหนดกฎเกณฑ์ กติกา บรรทัดฐานของตนเองว่า อะไรคือสิ่งที่ดีงาม อะไรคือความถูกต้อง ในสังคมโจรการขโมย การปล้นเพื่อความอยู่รอด ถือเป็น เรื่องปกติถูกต้องในหมู่โจร แต่ในสังคมทั่วไป การขโมย การปล้นเขากินถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เป็นความผิดที่ต้องมีบทลงโทษ ดังนั้นสิ่งที่เป็ความดี ความถูกต้องในความคิดของแต่ละบุคคลจึง ขึ้นอยู่กับพื้นฐานการอบรมขัดเกลาของบุคคลในสังคมนั้นๆ

สาโรช บัวศรี (2544 : 107) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ค่านิยมในระดับต่างๆ ซึ่งสังคมและบุคคลจำเป็นต้องยึดมั่นถือมั่น ซึ่งสัมพันธ์กับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2539 : 6) ที่ได้กล่าวว่าจริยธรรมเป็นคำที่มีความหมายกว้าง ซึ่งครอบคลุมไปถึงระดับสังคม กฎหมาย กฎศีลธรรมตามศาสนา และค่านิยมของคนในกลุ่มเดียวกัน จริยธรรมเป็นค่าง่ายๆที่ใช้ อธิบายการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม โดยมีสิ่งที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ คือ 1) ตัวของเราเอง 2) ผู้อื่น 3) ความสัมพันธ์ระหว่างตนเอง และผู้อื่น

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2544 : 127) ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม คือ สิ่งที่เป็นข้อ ประพฤติปฏิบัติหรือกฎที่ควรปฏิบัติในทางที่ดีที่ควรกระทำเพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีหรือมีสันติสุขในสังคม ซึ่งสัมพันธ์กับไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน และประนอม รอดคำดี (2534 : 75) กล่าวว่า จริยธรรมหมายถึง แนวทางของการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี เพื่อประโยชน์สุขของตนเอง และส่วนรวม

สุภาพร พิศาลบุตร (2544 : 209) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติ และการปฏิบัติของคนในกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางดำเนินชีวิตของผู้อยู่ใน อาชีพนั้นๆ และเป็นการรักษาส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง ตลอดจนฐานะของสมาชิก

พระเทพเวที (อ้างถึงใน ผกา สัตยธรรม, 2544 : 20-21) อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับ จริยธรรมไว้ดังนี้ จริยะ แปลว่า ความประพฤติ ธรรม แปลว่า หลัก จริยธรรมจึงแปลว่า หลัก ความประพฤติ ความประพฤติในภาษาบาลีแปลว่า ความเป็นไปของชีวิต เป็นการแสดงออก การปฏิบัติตัวในสังคม ในการดำเนินชีวิตประจำวันให้สัมพันธ์กับผู้อื่น จริยะ แปลว่า การเที่ยวไป หรือการดำเนินไป หรือการเดินทางนั่นเอง หมายถึงเดินทางชีวิต คือดำเนินชีวิต จริยะ ใน ความหมายที่แท้จริง เป็นการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและปฏิบัติถูกต้องต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมซึ่ง รวมถึงสิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ความหมายที่แท้จริงของจริยธรรมคือ จริยธรรมเป็นการปฏิบัติ โดยสอดคล้องกับธรรมชาติ ผู้ปฏิบัติต้องรู้กฎของธรรมชาติ เช่น ไตรลักษณ์ มั่นเป็นของมัน อย่างนั้น

พิภพ วังเงิน (2545 : 7) ได้สรุปจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรมคือ การประพฤติปฏิบัติ ที่ถูกต้องดีงาม พุทธิ ทำดี คิดดี งดเว้นการกระทำสิ่งที่สังคมไม่ปรารถนา

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2545 : 291) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรมหมายถึงธรรมที่เป็นข้อประพฤติ ปฏิบัติ ศิลธรรม กฎศีลธรรม

วริยา ชินวรรโณ (2546 : 9) กล่าวไว้ว่า จริยธรรมหมายถึง หลักการที่มนุษย์ ในสังคมควรยึดถือปฏิบัติ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม

สมาน พงษ์จำนงค์ (2547 : 66) ได้ให้ความหมายจริยธรรมว่า เป็นกฎของการประพฤติ ปฏิบัติที่ถูกที่ควร และเป็นที่ยอมรับของสังคม

ประเวศ ะลี (2548 : 6) ได้ให้ความหมายจริยธรรมว่า จริยธรรม คือคุณสมบัติ ความเป็นมนุษย์อันเป็นไปเพื่อความสุขของตนเอง และการอยู่ร่วมกันหรือศีลธรรม อีกทั้ง จริยธรรมคือการเป็นผู้มีจิตใจสูง ไม่เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียวแสดงออกโดยการไม่เบียดเบียน มีความเมตตากรุณาช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

ปราชญา กล้าผจญ (2549 : 65) กล่าวถึงความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรมคือ ความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง เกษมสุข ขึ้นในสังคม และสมาชิกของสังคม

สมคิด บางโม (2549 : 12) มีความเห็นว่า จริยธรรม หมายถึงหลักหรือข้อควร ประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามตามหลักคุณธรรม ตลอดจนการมีปัญญาไตร่ตรองด้วยเหตุผลว่า อะไรดีควรประพฤติ อะไรไม่ดีไม่ควรประพฤติ

นเรศ เชื้อสุวรรณ และ ชลาชัย หายเจนลักษณ์ (2553 : ออนไลน์) กล่าวถึง จริยธรรม หมายถึง เรื่องที่เกี่ยวกับอุปนิสัย ความประพฤติ หรือการกระทำของบุคคล ซึ่งตัดสิน ว่าดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด โดยถือว่าต้องทำในสิ่งที่ดีที่ถูก เพื่อให้พฤติกรรมหรือการกระทำของตน บริสุทธิ์ สิ่งใดที่เป็นจริยธรรมสิ่งนั้นควรกระทำ ควรประพฤติและเป็นบรรทัดฐานของสังคมที่ สมาชิกต้องปฏิบัติตามให้สังคมอยู่ได้

Dalton, Hoyle, และ Watts (2001 : 468) ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม ได้ให้หลักเกณฑ์และแนวทางในการดำเนินพฤติกรรม และช่วยให้บุคคลเลือกในสิ่งที่มี ศีลธรรมระหว่างตัวเลือกของสาเหตุของการกระทำทั้งหมด ในทางปฏิบัติ พฤติกรรมที่มีศีลธรรม เป็นพฤติกรรมที่มุ่งเน้นต่อการกระทำในสิ่งที่ดีและถูกต้อง ซึ่งตรงกันข้ามกับสิ่งที่ไม่ดีหรือสิ่งที่ดี ในบริบทของการควบคุมทางศีลธรรม

Schermerhorn (2005 : 59) กล่าวถึงจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึง การศึกษา ธรรมชาติทั่วไปของศีลธรรม และตัวเลือกทางศีลธรรมที่เฉพาะเจาะจงซึ่งถูกเลือกโดยบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับตนและกับบุคคลอื่น

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง หลักการหรือกฎ ความประพฤติที่บุคคลควรยึดถือ ปฏิบัติที่ถูกต้องควรต่อ ตนเอง ผู้อื่น และสังคม เป็นคุณงาม ความดีที่ควรกระทำเพื่อทำ สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของความถูกต้องดีงาม ตามกฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติ เป็นบรรทัดฐานของสังคม และผู้อื่นสามารถยึดถือเป็นแนว ปฏิบัติได้

ความสำคัญของจริยธรรม

จริยธรรมสร้างสันติมนุษย์พึงต้องมีความรู้ พร้อมด้วยเป็นผู้มีจริยธรรม ซึ่งเป็น พื้นฐานของมนุษย์ที่จะเป็นแนวทางไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม หากสังคมใดที่ไร้จริยธรรมไม่ว่า จะอยู่ในชนชั้นใด ระดับใดก็ตามย่อมนำไปสู่ความเสื่อม และปัญหาตามมา จริยธรรมจึงมี ความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องยึดถือ ปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ต่ออาชีพ และต่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2544 : 119) ได้สรุปความสำคัญของจริยธรรมต่อผู้ประกอบการ วิชาชีพครูไว้ 4 ด้าน คือ

1. ด้านตัวครู
 - 1.1 ทำให้ครูมีความก้าวหน้าและมีความมั่นคงในงานอาชีพ
 - 1.2 ได้รับคำยกย่องสรรเสริญจากบุคคลทั่วไป เป็นที่เคารพเชื่อฟังของศิษย์
 - 1.3 มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ไร้ภัยอันตรายใดๆ เพราะแวดล้อม ด้วยความรัก และความนับถือจากศิษย์และประชาชนทั่วไป
 - 1.4 ครอบครัวมีความอบอุ่นมั่นคง ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ฝืดเคือง
2. ด้านสถาบันวิชาชีพครู
 - 2.1 ทำให้ชื่อเสียงของคณะครูเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสของปวงชน
 - 2.2 งานวิชาชีพครูมีความเจริญก้าวหน้า เพราะครูอาจารย์ทำงานเต็มความ กำลังความสามารถ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ใหม่ๆ
 - 2.3 สถานศึกษาได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ เพราะได้รับความร่วมมือ ช่วยเหลือจากประชาชนเต็มที่
3. ด้านสังคมและชุมชน
 - 3.1 สมาชิกของสังคมเป็นคนดีมีคุณธรรมสูง รู้จักสิทธิและหน้าที่อย่างถูกต้อง
 - 3.2 สังคมมีสันติสุข เพราะสมาชิกของสังคมได้รับการสั่งสอนจากผู้มี

คุณธรรม

3.3 สังคมได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าในทุกๆ ด้านพัฒนาให้
เจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้านเพราะสมาชิกมีคุณธรรม

4. ด้านความมั่นคงของชาติ

4.1 สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความมั่นคง เพราะประชาชนมี
ความรักความเข้าใจ และเห็นความสำคัญอย่างแท้จริง

4.2 ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชาติ มีความมั่นคงถาวร
เพราะครูอาจารย์ได้อบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
ยนต์ ชุมจิต (2544 : 324) ได้กล่าวโดยสรุปว่า จริยธรรมก่อให้เกิดประโยชน์ หรือ
มีความสำคัญทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น ดังต่อไปนี้

1. ประโยชน์ต่อตนเอง

1.1 ทำให้ตนเองมีชีวิตที่สงบร่มเย็น ไม่ต้องเดือดเนื้อร้อนใจ ไม่ต้องอยู่อย่าง
หวาดระแวง เพราะตนเองไม่ได้เบียดเบียนผู้ใด มิแต่สร้างประโยชน์สุขให้แก่สังคมและผู้อื่น

1.2 ทำให้ตนเองมีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตส่วนตัว และการงานอาชีพ
มีความมั่นคงและก้าวหน้า

1.3 ได้รับการยกย่องสรรเสริญ เทิดทูนบูชาจากบุคคลทั่วไป

1.4 ครอบครัวยอบอุ่น มีความสุข ฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง

2. ประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ

2.1 ประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น สถาบันครอบครัวของตนได้รับการยกย่อง
สรรเสริญจากบุคคลทั่วไป สถาบันการศึกษา หรือสถาบันที่ประกอบอาชีพธุรกิจมีชื่อเสียงทำให้
บุคคลอื่นศรัทธาเลื่อมใส สถาบันหรือหน่วยงานที่ตนเองสังกัดมีความเจริญก้าวหน้า ได้รับ
การพัฒนาอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะสมาชิกทุกคนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมอันดีงาม

2.2 ประโยชน์ต่อชุมชน เช่น สังคมได้รับความสงบสุข เพราะทุกคนเป็นคนดี
มีคุณธรรม สังคมได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องรวดเร็วเพราะสมาชิกทุกคนต่างกระทำหน้าที่ของ
ตนอย่างเต็มความสามารถ

สุมน อมรวิวัฒน์ (อ้างถึงใน พิภพ วังเงิน, 2545 : 23) ได้กล่าวถึง สัมมาอาชีพะ
และจรรยาบรรณว่า “ทุกวิชาชีพย่อมมีจรรยาบรรณการทำงานต้องมีคุณธรรม บุคคลที่ทำงานเลี้ยง
ชีพโดยปราศจากจรรยาบรรณ และคุณธรรมนั้นไม่มีวันจะพบความสงบสุขในชีวิตได้เลย”

จำเรณูรัตน์ เจือจันทร์ (2548 : 5) กล่าวไว้ว่า ความสำคัญของจริยธรรมอีกมุมมอง
หนึ่ง คือมองในแง่ลักษณะภาพกว้างก่อให้เกิดค่านิยม แบ่งเป็น 2 ประการ คือ ค่านิยมพื้นฐาน
ได้แก่การมีคุณธรรมประจำใจ มีธรรมเนียมประเพณีที่ดี มีกฎหมาย หรือกฎระเบียบที่จะควบคุม

สังคม และค่านิยมวิชาชีพ ได้แก่ การมีอุดมการณ์ประจำวิชาชีพ มีจรรยาบรรณวิชาชีพ พระราชบัญญัติประจำวิชาชีพ จริยธรรมในความหมายแคบจะให้ความสำคัญที่คุณค่า หรือค่านิยม เช่น ศีลธรรม ส่วนในความหมายกว้าง หมายถึงค่านิยมอื่นๆหลายประการ และได้กล่าวเพิ่มเติมถึงค่านิยมที่สำคัญ 2 ประเด็นว่า

1. ประเด็นด้านปรัชญาการศึกษา คุณค่า หรือค่านิยมทางจริยธรรมเกิดจากความประทับใจอย่างลึกซึ้ง ความต้องการอยากได้ ความชอบเป็นพิเศษ ค่านิยม ทศนคติ การกระทำในสิ่งที่นิยมนั้น

2. ประเด็นด้านพุทธปรัชญา คุณค่า หรือค่านิยมทางจริยธรรมเกิดจากผัสสะ เวทนา อุปทาน ภพชาติ

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า จริยธรรมมีความสำคัญซึ่งเป็นค่านิยมพื้นฐานของมนุษย์ที่จะเป็นแนวทางไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม ค่านิยมทางจริยธรรมเกิดจากความประทับใจอย่างลึกซึ้ง ความต้องการอยากได้ ความชอบเป็นพิเศษ สามารถปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข มีความมั่นคงในงานอาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคงซึ่งทุกวิชาชีพย่อมมีจรรยาบรรณการทำงานต้องมีคุณธรรม อันเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อวิชาชีพ ต่อสถาบันต่างๆ ต่อสังคม และประเทศชาติ

องค์ประกอบของจริยธรรม

จริยธรรมเป็นเครื่องกำหนดหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิต เป็นแนวทางให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย พิกพ วังเงิน (2546 : 4-5) ประภาศรี สีหอำไพ (2535 : 12) และ อินดา ศิริวรรณ (2544 : 28-29) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของจริยธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ระเบียบวินัย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง สังคมที่ขาดกฎเกณฑ์ทุกคนสามารถทำทุกอย่างได้ตามอำเภอใจ ย่อมเดือดร้อนระส่ำระสาย ขาดผู้นำผู้ตาม ขาดระบบที่กระชับความเข้าใจเป็นแบบแผนให้ยึดถือปฏิบัติ การหย่อนระเบียบวินัยทำให้เกิดการละเมิดสิทธิและหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละบุคคล ชาติใดไร้ระเบียบวินัยทำให้เกิดการละเมิดสิทธิและหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละบุคคล ชาติใดไร้ระเบียบวินัยย่อมยากที่จะพัฒนาไปได้ทัดเทียมชาติอื่น จึงควรประพฤติตามจารีตประเพณีของสังคม

2. สังคม การรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผน ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม วัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน เป็นกลุ่มชนที่ขยายวงกว้างเรียกว่า สังคม

3. อิศระเสรี ความมีสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิดความอิสระสามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษา และประสบการณ์ในชีวิต มีความสุขอยู่ในระเบียบวินัยและสังคมของตนเป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองครองธรรมสามารถปกครองตนเองได้

มัชฌิมา นิกาย (2541 : 6) และสุภาพร พิศาลบุตร (2544 : 9-10) ได้อธิบายองค์ประกอบของจริยธรรมสอดคล้องกันว่า จริยธรรมประกอบด้วย ลักษณะ 4 ประการ คือ

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในลักษณะของค่านิยมที่กระทำชนิดใดคือควรทำ และการกระทำชนิดใดไม่ควรทำและลักษณะพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ความรู้เชิงจริยธรรมนี้ขึ้นอยู่กับ อายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคล

2. ทักษะเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆว่า ตนชอบหรือไม่ชอบพฤติกรรมนั้นๆมากน้อยเพียงใด ทักษะเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนใหญ่ จะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่ทักษะเชิงจริยธรรมของบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงได้เมื่อเวลาผ่านไป

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่า บุคคลผู้มีจริยธรรมในระดับแตกต่างกัน อาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้เสมอ และบุคคลที่มีการกระทำเหมือนกัน อาจมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำตลอดจนระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่นๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลนั้น ส่งผลโดยตรงต่อความผาสุก และความทุกข์ของสังคม

สุจิตรา พัฒนะภูมิ (2541 : 78) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของจริยธรรมในบุคคลจะประกอบด้วย 2 ส่วนคือ

1. องค์ประกอบภายใน ได้แก่ความรู้ อารมณ์ ศรัทธา การปลูกฝังค่านิยม พัฒนาการทางสติปัญญา ทักษะ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อความสามารถในการตัดสินใจ

ความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้อง และเป็นผลต่อความพึงพอใจที่จะรับจริยธรรมมาเป็นแนวทางปฏิบัติ

2. องค์ประกอบภายนอก เป็นพฤติกรรมกระทำที่บุคคลตัดสินใจจะกระทำในสถานการณ์แวดล้อมต่างๆ ซึ่งเชื่อว่าอิทธิพลส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบภายใน และบางส่วนอาจขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ความรุนแรงของการบีบคั้นของสถานการณ์

ชวลิต เกิดทิพย์ (2550 : 164) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่สำคัญของจริยธรรมในผู้นำทางเทคโนโลยีทางการศึกษา คือกฎระเบียบและจริยธรรมทางเทคโนโลยีทางการศึกษา ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ ข้อบังคับแนวทางปฏิบัติ หรือข้อเรียนรู้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิดอันเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีการศึกษาเพื่อใช้บังคับหรือเป็นข้อกำหนดระหว่างบุคคล หรือระหว่างบุคคลกับองค์กร หรือรัฐ

จากที่ได้กล่าวมา สรุปได้ว่า องค์ประกอบของจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นตัวกำหนดหลักในการดำรงชีวิตเพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งประกอบไปด้วย องค์ประกอบภายในและภายนอก เช่น ความรู้ ทัศนคติ เหตุผล กฎระเบียบวินัย สังคม อิสระเสรีและการกระทำ ความรู้สึกที่อยู่ภายในจิตใจของแต่ละบุคคลอันจะนำไปสู่แนวทางในการประพฤติปฏิบัติตามจริยธรรมที่ได้กำหนดไว้

จริยธรรมตามหลักศาสนาต่างๆ

1. จริยธรรมตามหลักศาสนาพุทธ

ศาสนาเป็นแหล่งกำเนิดด้านจริยธรรม ทุกศาสนามีคัมภีร์ที่ให้ผู้นับถือศรัทธายึดถือไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนตามศาสนกิจและตามวิถีการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งมีผู้รู้ได้กล่าวถึงจริยธรรมของศาสนาพุทธไว้ดังนี้

พระเทพเวที (2532 : 1) อ้างถึงใน (ทองมัน สิริทักัน, 2553 : 28) กล่าวถึงจริยธรรมในพุทธศาสนาว่า หลักมัชฌิมาปฏิปทา หรืออริยสัจข้อสุดท้าย คือ มรรค ซึ่งเป็นประมวลหลักความประพฤติปฏิบัติ หรือระบบจริยธรรมทั้งหมดของพระพุทธศาสนา เป็นคำสอนภาคปฏิบัติที่จะช่วยให้การดำเนินสู่จุดหมายปลายทางของกระบวนการธรรมที่รู้เข้าใจแล้วนั้นเป็นผลสำเร็จขึ้นมาในชีวิตจริง มรรคหรือหลักมัชฌิมาปฏิปทามีองค์ประกอบ 8 อย่างได้แก่

1. สัมมาทิฐิ เห็นชอบ
2. สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ

3. สัมมาวาจา วาจาชอบ
4. สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ
5. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ
6. สัมมาวายามะ พยายามชอบ
7. สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ
8. สัมมาสมาธิ จิตมั่นชอบ

สามารถจัดองค์ประกอบทั้ง 8 ของมรรคเข้าเป็นหมวดหมู่ โดยจัดเป็น 3 กลุ่ม

ดังนี้ พระเทพเวที (2532 : 37-38 อ้างถึงใน ทองมัน สัทธิกัน, 2553 : 28)

1. ศील(อริศील)	2. สมาธิ(อริจิตต์)	3. ปัญญา(อริปัญญา)
สัมมาวาจา	สัมมาวายามะ	สัมมาทิฎฐิ
สัมมากัมมันตะ	สัมมาสติ	สัมมาสังกัปปะ
สัมมาอาชีวะ	สัมมาสมาธิ	

1. ศील (อริศील) คือ การดำรงตนอยู่ด้วยดีมีชีวิตที่เกื้อกูล ท่ามกลางสภาพแวดล้อม ที่ตนมีส่วนช่วยสร้างสรรค์รักษาให้เอื้ออำนวยแก่การมีชีวิตที่ดีงามร่วมกัน เป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการพัฒนาคุณภาพจิตและการเจริญปัญญา

2. สมาธิ (อริจิตต์) คือ การพัฒนาคุณภาพจิต หรือการปรับปรุงจิตให้มีคุณภาพ และสมรรถนะสูงซึ่งเกื้อแก่การมีชีวิตที่ดีงามและพร้อมที่จะใช้งานในทางปัญญาอย่างได้ผลดีที่สุด

3. ปัญญา (อริปัญญา) คือ การมองดูรู้จักและเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หรือรู้เท่าทันธรรมชาติของสังขารธรรมทั้งหลายที่ทำให้เป็นอยู่และทำการต่างๆ ด้วยปัญญาคือ รู้จัก วางใจ วางท่าทีและปฏิบัติต่อโลกและชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในทางที่เป็นไปเพื่อแผ่ขยาย ประโยชน์สุข มีจิตใจผ่องใส ไร้ทุกข์ เป็นอิสระเสรี และสดใสนั่นบาน

ฉลอง มาปริดา (2537 : 50-53) เสนอหลักธรรมตามหลักพุทธศาสนาที่ส่งเสริมให้ ผู้บริหารเจริญก้าวหน้าดังนี้

1. ทิฎฐธัมมิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ปัจจุบัน 4 ประการ คือ

1.1 อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรในการเล่าเรียนศึกษา ในการประกอบอาชีพการงาน

1.2 อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา ทั้งในการรักษาวิชาความรู้และ ทรัพย์สินที่ทำมาหากิน

- 1.3 กัลยาณมิตร การรู้จักเลือกคบมิตรที่ดี

1.4 สมชีวิตา การรู้จักครองชีพตามสมควรแก่รายได้ ไม่ให้ฝืดเคืองจนเกินไป และไม่ฟุ่มเฟือยนัก

2. สัมปรายกัตถประโยชน์ ประโยชน์ภายนอกมี 4 ประการ คือ

2.1 สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความเชื่อในบุคคลที่ควรเชื่อด้วยวิจรรณญาณ คือปัญญาที่พิจารณาหยั่งรู้เหตุผล

2.2 สีสสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล คือประพฤติสำรวม กาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อยถึงงามไม่ประพฤติก่อภัยหรือเวร เบียดเบียนกันและกันให้เดือดร้อน

2.3 จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการเสียสละ บริจาคเป็นการเอื้อเพื่อแผ่เผื่อเจื้อจวนแก่คนอื่น

2.4 ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา ถึงความรู้จักบาปบุญคุณโทษ

3. นาคกรณธรรม ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนได้ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบตนเองไม่ทำตัวให้เป็นปัญหาหรือเป็นภาระถ่วงหมุ่คณะด้วยการประพฤติธรรม 10 ประการ คือ

3.1 สีส ประพฤติดีมีวินัย คือ ดำเนินชีวิตโดยสุจริตทั้งทางกาย วาจา มีวินัย และประกอบสัมมาชีพ

3.2 พาหุสัจจะ ได้สติบมากคือ ศึกษาเล่าเรียนสดับรับฟังมากอันใดเป็นสายวิชาของตน หรือตนศึกษาศิลปวิทยาการใดก็ศึกษาให้ชำชอง มีความเข้าใจกว้างขวางลึกซึ้งรู้ชัดเจนและใช้ได้จริง

3.3 กัลยาณมิตร รู้จักคบคนดี คือมีกัลยาณมิตรรู้จักเลือกเสวนาเข้าพบที่ปรึกษาหรือผู้แนะนำสั่งสอนที่ดี เลือกสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับและถ้อยเยี่ยงอย่างสิ่งแวดล้อมสังคมที่ดีที่จะทำให้ชีวิตเจริญงอกงาม

3.4 โสวัจสสตา เป็นคนที่พูดกันง่ายคือ ไม่คือร้อนกระด้าง รู้จักรับฟังเหตุผล และข้อเท็จจริงพร้อมที่จะแก้ไขปรับปรุงตน

3.5 กิจกรณียะสุทักขตา ขวนขวายกิจของหมุ่คือ เอาใจใส่ช่วยเหลือธุระในกิจการของชนร่วมหมุ่คณะ รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองหาวิธีดำเนินการที่เหมาะสม

3.6 ธรรมกามาตา เป็นผู้ใคร่ธรรม คือ ชอบศึกษาค้นคว้า สอบถามหาความรู้หาความเท็จจริง รู้จักพูด รู้จักรับฟัง สร้างความสนิทสนมสบายใจ ชวนอยากให้ผู้อื่นอยากเข้ามาปรึกษาร่วมสนทนา

3.7 วิริยารัมภะ มีความเพียรขยันคือ ขยันหมั่นเพียร พยายามหลีกเลี่ยงความชั่ว ประกอบความดี บากบั่น ก้าวหน้า ไม่ย่อท้อ ไม่ละเลยทอดทิ้งธุระหน้าที่

3.8 สันตคุณฐิ มีความสันโดยรู้พอดิ คือ ยินดีพึงพอใจแต่ในลาภผล ผลงาน และผลสำเร็จต่างๆ ที่ตนสร้างหรือแสวงหามาได้ ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของตนเองโดยชอบธรรม และไม่มัวเมาเห็นแก่ความสุขทางวัตถุ

3.9 สติ มีสติคงมั่น คือ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการที่ทำ คำที่พูด กิจที่ทำแล้ว และที่จะต้องทำต่อไปได้จะต้องทำอะไรที่รอบคอบ ไม่ผลิผลลาม

3.10 ปัญญา มีปัญญาเหนืออารมณ์ คือ มีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้ดีรู้ชั่ว มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้จักพิจารณาวินิจฉัยด้วยใจอิสระ ทำการต่างๆ ด้วยความคิด และวิจรรณญาณ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2538 : 22) ได้กล่าวถึงหลักจริยธรรมในพุทธศาสนา ว่าเป็นหลักที่ทุกคนยึดถือปฏิบัติตามกันอย่างเคร่งครัด เพื่อความสงบสุขในการดำเนินชีวิต และสังคม จริยธรรมสำหรับผู้บริหารตามหลักของพุทธศาสนามีหลายประการ ที่กล่าวถึงมากที่สุดได้แก่ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ฆราวาสธรรม 4 และทศพิธราชธรรม

1. พรหมวิหาร 4 ประการ ได้แก่
 - 1.1 เมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข
 - 1.2 กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์
 - 1.3 มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี
 - 1.4 อุเบกขา การวางเฉย ไม่ยินดียินร้าย
2. สังคหวัตถุ 4 ประการ ได้แก่
 - 2.1 ทาน ให้ปันสิ่งของแก่คนที่ควรให้
 - 2.2 ปิยวาจา พูดจาอ่อนหวาน
 - 2.3 อัตตจริยา ประพฤติในสิ่งที่ประ โยชน์
 - 2.4 สมานัตตตา วางตนเหมาะสม เสมอต้น เสมอปลาย
3. ฆราวาสธรรม 4 ประการ ได้แก่
 - 3.1 สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อกัน
 - 3.2 ทมะ การรู้จักข่มจิตของตน
 - 3.3 ขันติ ความอดกลั้น
 - 3.4 จาคะ การให้ปันแก่คนที่ควรให้
4. ทศพิธราชธรรม มี 10 ประการ ได้แก่

4.1 ทาน หมายถึง การให้ เป็นการช่วยผู้ที่ต้องการช่วยเพราะมีความขัดข้อง แร้นแค้นนั้นๆ เช่น ผู้ที่ขาดอาหารก็ให้อาหารช่วย ขาดเสื้อผ้าให้เสื้อผ้าช่วย ขาดที่อยู่อาศัยให้ที่อยู่อาศัย

4.2 สีด หมายถึง ความประพฤติ ต้องเว้นจากความชั่วร้ายทั้งหลาย ความประพฤติอันใดที่เป็นความชั่วร้ายก่อให้เกิดเวร ให้ังคความประพฤติอย่างนั้น ไม่ทำสิ่งที่เป็นความชั่วร้ายนั้น ไม่พูดสิ่งที่เป็นความชั่วร้ายนั้น รวมความว่าเว้นการที่ควรเว้นต่างๆ ทั้งทางกาย วาจา

4.3 บริจาค การสละอันหมายความว่า สละสิ่งที่มีประโยชน์น้อยแก่สิ่งที่มีประโยชน์มาก ยกตัวอย่างเช่นว่า สละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะร่างกาย เช่นเจ็บป่วยที่อวัยวะร่างกาย ก็ยอมสละทรัพย์รักษา สละอวัยวะร่างกายเพื่อรักษาชีวิต ในเมื่อต้องการที่จะรักษาชีวิตไว้ก็ยอม

4.4 อาชวะ ความตรง คือ ความประพฤติที่ตรงไม่คิดทรยศต่อเพื่อน มิตร สหาย ต่อหน้าที่การงาน ตลอดจนถึงประชาชน

4.5 มัทวะ ความอ่อนโยน คือ ความมีเอการทางกาย วาจา อ่อนโยน สุภาพไม่แสดงความแข็งกระด้าง มิใช่หมายความว่าอ่อนแอ แต่ว่าอ่อนโยน ไม่แสดงการยกตนเหนือคนอื่น มีความอ่อนโยน สุภาพทางกาย วาจา พูดจาอะไรก็อ่อนโยน สุภาพ

4.6 ตปะ ความเพียร เป็นผู้กล้าหาญในการทำสิ่งที่ควรทำ ไม่กลัวเกรงในการทำ กล่าว ไม่มี ความเกียจคร้าน ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างสม่ำเสมอไม่บกพร่อง มีความเป็นผู้กล้า มีความเพียร ไม่อ่อนแอย่อท้อ เข้มแข็ง ถ้าทำดังนี้จะเป็นที่ยำเกรงของบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งหลายไม่กล้าที่จะละเมิด

4.7 อโภชะ ความไม่โกรธ หมายถึงว่า ความมีจิตที่ประกอบด้วยเมตตา มุ่งที่จะเน้นปรารถนาดีเป็นที่ตั้ง ไม่เป็นคนใจน้อย หงุดหงิดง่าย แต่มีใจหนักแน่น ไม่คิดจะเอาแต่โทษใคร รู้จักให้อภัยและมีเมตตา

4.8 อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน คือ การไม่ทำอะไรที่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น ให้เดือดร้อนทั้งทางตรงและทางอ้อม มีจิตประกอบด้วยกรุณา คิดช่วยเหลือและทำการช่วยเหลืออยู่เสมอ

4.9 ขันติ ความอดทน คือ รู้จักอดทนต่อความตรากตรำต่างๆ เช่น รู้จักอดทนต่อหนาว ร้อน หิว กระหาย ทนต่อสิ่งที่ไม่เป็นสุข ไม่สนุกต่างๆ อดทนต่อเวลาที่ต้องพบความทุกข์ ตลอดจนถึงเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย ก็ต้องมีน้ำอดน้ำทน รู้จักอดทนต่อความเจ็บใจ ต่อถ้อยคำที่เขามาว่ากล่าวบางครั้งบางคราว อันจะทำให้เกิดความเจ็บใจ ซ้ำใจ ก็ให้มีความอดทน

4.10 อวิโรธนะ ความไม่ผิด เมื่อรู้ว่าอะไรผิดก็ไม่ทำเพราะทุกคนย่อมต้องมีความผิดบ้างไม่มากก็น้อย ด้วยสิ่งที่ไม่รู้ ซึ่งมีอยู่มากหรืออาจจะพลั้งเผลอทำให้ผิดอยู่บ้าง แต่ว่าอะไรที่รู้ว่าผิดก็ไม่ควรทำคือไม่ทำผิดทั้งที่รู้ ควรรอบคอบในสิ่งที่จะทำทั้งหลาย ระมัดระวังไม่ให้ผิด หรือจะผิดก็แต่น้อย อีกอย่างต้องรักษาความเที่ยงธรรม ความยุติธรรมในเมื่อเป็นผู้ใหญ่ต้องไม่ลำเอียงเพราะความซัง ความหลง ความกลัวทั้งหลาย ดังนี้คือความไม่ผิด

ลำดับ ศรัมณี (มปพ. : 101-105) ได้กล่าวถึงพุทธจริยธรรม ตามหลักปรัชญาพุทธได้กำหนดหลักจริยธรรมและจริยศาสตร์ไว้ 3 ระดับ เพื่อผู้ปฏิบัติตามจะได้รับผลตามสมควรแก่การปฏิบัติของตน คือ

1. จริยธรรมและจริยศาสตร์ขั้นต้น ได้แก่เบญจศีล และเบญจธรรม

1.1 เบญจศีล

1.1.1 เว้นจากการฆ่าสัตว์ ซึ่งมีลักษณะ 3 อย่าง คือ ห้ามฆ่า ห้ามทำร้ายร่างกาย และห้ามทรมาณให้ลำบาก

1.1.2 เว้นจากการลักทรัพย์ ซึ่งมีลักษณะ 3 อย่าง คือ ห้ามโจรกรรมเลี้ยงชีพ ห้ามทำกริยาเป็นโจร และห้ามลักขโมย

1.1.3 เว้นจากการประพฤติดูในกาม ซึ่งมีลักษณะ 2 อย่าง คือ ห้ามประพฤติดูในทางประเวณี และห้ามประพฤติดูธรรมดา หรือล่วงเกินในของที่เขารัก

1.1.4 เว้นจากการพูดเท็จ ซึ่งมีลักษณะ 3 อย่าง คือ ห้ามกล่าวคำไม่จริง ห้ามกล่าวคำอนุโลมมุสา (ในทำนองที่ไม่จริง) และห้ามรับคำแล้วไม่ปฏิบัติตาม

1.1.5 เว้นจากการดื่มน้ำเมา ซึ่งมีลักษณะ 2 อย่าง คือ ห้ามการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย และห้ามเสพยาเสพติดให้โทษต่างๆ

เบญจศีลทั้ง 5 ข้อนี้ เป็นข้อที่พึงควรรู้ไม่ควรปฏิบัติ เพราะจะประสบแต่ความเสื่อมความพินาศอย่างเดียว ในขณะที่เดียวกันพระพุทธเจ้าได้ทรงสอนแนวทางปฏิบัติ เรียกว่าเบญจธรรมเป็นข้อปฏิบัติเพื่อเข้าสู่ความดีคู่กับเบญจศีล

1.2 เบญจธรรม

1.2.1 เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาให้ทุกๆคนมีสุข และกรุณาความสงสารคิดจะช่วยให้ทุกคนพ้นทุกข์

1.2.2 สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพที่ชอบด้วยธรรม

1.2.3 กามสังวร สำรวมในกาม

1.2.4 สัจจะ ความซื่อสัตย์

1.2.5 สติ ความมีสติรอบคอบ

2. จริยธรรมและจริยศาสตร์ชั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 ประการ อันเป็นทางแห่งความดีที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติไปสู่ความสุขความเจริญ กุศลกรรมบถ 10 นี้เรียกว่า “สุจริต” แบ่งออกเป็นกายกรรม 3 อย่าง วชิกรรม 4 อย่าง และมโนกรรม 3 อย่าง

2.1 กายสุจริต ได้แก่ การประพฤติชอบทางกาย มี 3 อย่างคือ

2.1.1 เว้นจากการฆ่าสัตว์ หรือการเบียดเบียนชีวิตกัน

2.1.2 เว้นจากการลักทรัพย์ หรือถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ด้วยการแห่งขโมย ให้เคารพในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น

2.1.3 เว้นจากการประพฤติผิดในกาม

2.2 วชิสุจริต ได้แก่ การประพฤติดี ประพฤติชอบทางวาจา มี 4 อย่าง คือ

2.2.1 เว้นจากการพูดเท็จ

2.2.2 เว้นจากการพูดส่อเสียด

2.2.3 เว้นจากการพูดคำหยาบ

2.2.4 เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ เหลวไหลไม่ได้เรื่อง

2.3 มโนสุจริต ได้แก่ การดำริชอบทางใจ มี 3 อย่าง คือ

2.3.1 เว้นจากการคิดโลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน

2.3.2 เว้นจากการคิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่น

2.3.3 เห็นชอบตามคลองธรรม เช่น เห็นว่าทำดีต้องได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

เป็นต้น

3. จริยธรรม และจริยศาสตร์ชั้นสูง ได้แก่ มรรคมีองค์ 8 คือ

3.1 สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ได้แก่ ความเห็นที่เกิดจากปัญญา คือ ความรู้แจ้ง ในอริยสัจ 4 ประการ ได้แก่

3.1.1 รู้จักทุกข์

3.1.2 รู้จักเหตุเกิดแห่งทุกข์

3.1.3 รู้จักความจริงเรื่องการดับสิ้นไปแห่งทุกข์

3.1.4 รู้จักทางปฏิบัติไปสู่ความพ้นทุกข์ คือ มรรค 8

3.2 สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบหมายถึง การดำริ 3 ประการคือ

3.2.1 ดำริตริตรองหาหนทางออกจากกามที่เป็นกิเลสกาม คือ ความเศร้าหมองใจ ความรักใคร่ ก่อให้เกิดทุกข์และวัตถุกาม ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และกามารมณ์

3.2.2 ดำริในอันที่จะไม่พยาบาท คือ ไม่คิดปองร้ายจองเวรกับใคร ๆ

- 3.2.3 คำริในการที่จะไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีเมตตากรุณาต่อสัตว์โดยทั่วไป
- 3.3 สัมมาวาจา คือ การเจรจาชอบ การเจรจาชอบนั้น หมายถึงการประพฤติชอบด้วยวาจา เรียกว่าวิสุจิริมี 4 ประการ คือ
- 3.3.1 สัจวาจา คือ การพูดคำจริง
- 3.3.2 อปิสุมวาจา คือ การไม่พูดต่อเสียด
- 3.3.3 สันหวาจา คือ การพูดจาอ่อนหวานไพเราะ
- 3.3.4 มั่นตวาจา คือ การพูดด้วยความรู้ ไม่พูดเพื่อเจ้อ
- 3.4 สัมมากรรมันตะ การงานชอบ คือ เลือกระบอบการงานบริสุทธิ์ โดยละเว้นจากโทษทางกาย 3 ประการคือ
- 3.4.1 เว้นจากการฆ่าสัตว์ทรมานสัตว์
- 3.4.2 เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้
- 3.4.3 เว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม
- 3.5 สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีวิตชอบ คือ เลี้ยงชีวิตโดยชอบธรรม หมายถึงการประกอบอาชีพในทางสุจริต โดยงดเว้นการประกอบอาชีพที่ผิด
- 3.6 สัมมาวายามะ ความเพียรพยายามชอบ คือ มีความเพียรพยายามในสิ่งที่ถูกที่ควร มี 4 อย่างคือ
- 3.6.1 สังวรปธาน เพียรระวังไม่ให้บาป
- 3.6.2 ปหานปธาน เพียรละบาปที่เกิดขึ้นในสันดานของตน
- 3.6.3 ภวานาปธาน เพียรให้บุญหรือกุศล เกิดมีขึ้นในตน
- 3.6.4 อนูรักขนาปธาน เพียรเพื่อรักษาบุญกุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมไปจากสันดานของตน
- 3.7 สัมมาสติ การตั้งสติรอบคอบ หรือมีสติรอบคอบ ระลึกได้ก่อนทำก่อนพูดหรือก่อนคิด
- 3.8 สัมมาสมาธิ การตั้งใจไว้ชอบ คือ ทำใจให้มีอารมณ์เป็นหนึ่งไม่หวั่นไหวไม่ฟุ้งซ่าน ทำจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์จากอารมณ์คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ทำใจให้เป็นไปเพื่อความพ้นทุกข์

พระเทวินทร์ เทวินโท (2544 : 346-347) กล่าวว่าจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา เรียกว่า พุทธจริยศาสตร์ซึ่งเป็นสังคตฤทธิแห่งธรรม โดยประกอบด้วยเหตุผลและผล เป็นการศึกษาธรรมที่มีความเป็นธรรมชาติซึ่งหมายถึงสิ่งที่เป็นจริง ดังนั้นการศึกษาด้าน

จริยศาสตร์จึงเป็นการศึกษาในเชิงวิทยาศาสตร์องค์ประกอบในด้าน ธรรมชาติของสสาร การรวม และการแยกสลายออกจากกันจนไม่มีตัวตนที่แน่นอน คือ พระอภิธรรมปิฎก ข้อประพจน์ปฏิบัติของมนุษย์ต่อธรรมชาติที่จะทำให้สังคมมีความสุขและมีวิธีการที่จะทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ซึ่งได้แก่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย มี 3 หลักธรรม คือ

1. อรูปธรรมและรูปธรรม คือ ธรรมชาตินั้นมีอยู่สองสภาวะ สภาวะหนึ่งคือ สภาวะที่ยังไม่รวมเป็นธาตุ เป็นสารเคมีชนิดใดชนิดหนึ่ง มีสภาวะเป็นกลาง เป็นอย่างอัตตวิสัยไม่มีปฏิกิริยาไม่มีพลังในตนเองและ สภาวะที่สองได้รวมตัวเป็นธาตุจนมีปฏิกิริยามีพลังงานในตนเอง

2. อสังขตธรรมและสังขตธรรม คือ ธรรมชาติที่ไม่มีปัจจัย ไม่มีธาตุ ไม่มีสารเคมีใดๆมาปรุงแต่งให้เป็นสังขารให้เป็นสิ่งมีชีวิต ยังอยู่ในสภาพที่เป็นอากาศ เป็นธาตุที่บริสุทธิ์ ธรรมชาติมาปรุงแต่งรวมกันเป็นพืชเป็นสัตว์ เป็นมนุษย์เป็นสังขารมีชีวิต และมีจิตใจ มีวิญญาณ เป็นสิ่งมีชีวิตทั้งที่ดีและไม่ดี

3. โลภยธรรมและโลกุตตรธรรม คือ ธรรมที่ทำให้มนุษย์ สัตว์ พืช ต้องเป็นไปตามโลกธรรม มีการเวียนว่ายตายเกิด มีความไม่เที่ยง มีความทุกข์และความสุขตามปกติวิสัยไม่มีที่สิ้นสุด

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า จริยธรรมในพระพุทธศาสนาสอนเป็นการปฏิบัติตน เพื่อให้คนทำความดีละเว้นความชั่วโดยยึดเหตุและผลและเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยหลักการปฏิบัติเพื่อเป็นเครื่องชี้นำไปในทางที่ถูกต้อง ดีงามเหมาะสม โดยเฉพาะผู้บริหารมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ

2. จริยธรรมตามหลักศาสนาคริสต์

จริยธรรมสำหรับผู้บริหารตามหลักของคริสต์ศาสนา ประกอบด้วยบัญญัติ

10 ประการ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2538 : 24-25)

บัญญัติ 10 ประการ คือบัญญัติที่พระเจ้าทรงมอบไว้แก่ชาวอิสราเอลเพื่อเป็นเครื่องหมายถึงพันธสัญญาที่พระองค์ทรงกระทำกับพวกเขา บัญญัติสิบประการเป็นบัญญัติที่สำคัญสำหรับชาวคริสต์ด้วย แม้ว่าบัญญัติที่สำคัญที่สุดคือ บัญญัติแห่งความรัก แต่บัญญัติสิบประการเป็นหลักการที่เป็นรูปธรรมเพื่อการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน แม้ว่าจะเป็นหลักการที่กว้างก็ตาม บัญญัติ 10 ประการ

2.1 จงนมัสการพระเจ้าแต่ผู้เดียว

2.2 อย่าออกพระนามพระเจ้าโดยไม่สมควร

2.3 วันพระเจ้าให้ถือเป็นวันศักดิ์สิทธิ์

2.4 จงนับถือบิดามารดา

2.5 อย่าฆ่าคน

2.6 อย่าล่วงประเวณี

2.7 อย่าลักทรัพย์

2.8 อย่างินทาว่าร้ายผู้อื่น

2.9 อย่าคิดโลภในประเวณี

2.10 อย่าคิดโลภในสิ่งของผู้อื่น

ด้วยความเชื่อในพระเจ้าสูงสุดผู้เป็น”บิดา”ของมนุษย์ทั้งหมด อีกทั้งการให้ความสำคัญแก่มนุษย์แต่ละคน การเสนอว่า “ความรัก” พระเจ้าและความรักในเพื่อนมนุษย์เป็นเครื่องวัดจริยธรรมของมนุษย์ พระเยซูเจ้าเสนอภาพบุคคลในอุดมคติอันเป็นผู้มีใจบริสุทธิ์ ดังคำสอนเกี่ยวกับมหาบุญลาก 8 ประการ ความว่า

“มหาบุญลากแก่ผู้มีใจยากจน

เหตุว่าพระอาณาจักรแห่งสวรรค์เป็นของของเขา

มหาบุญลากแก่ผู้มีใจโศกเศร้า

เหตุว่าเขาจะได้รับการปลอบโยน

มหาบุญลากแก่ผู้มีใจอ่อนโยน

เหตุว่าเขาจะ ได้เป็นเจ้าของแผ่นดิน

มหาบุญลากแก่ผู้หิวกระหายในความยุติธรรม

เหตุว่าเขาจะได้รับความพึงพอใจ

มหาบุญลากแก่ผู้มีใจเมตตากรุณา

เหตุว่าเขาจะได้รับความเมตตากรุณาจุก้น

มหาบุญลากแก่ผู้มีใจบริสุทธิ์

เหตุว่าเขาจะ ได้พบพระเป็นเจ้า

มหาบุญลากแก่ผู้สร้างสันติ

เหตุว่าพระเจ้าจะเรียกเขาว่าบุตรของพระเจ้า

มหาบุญลากแก่ผู้ถูกข่มเหงเพราะความยุติธรรม

เพราะพระอาณาจักรแห่งสวรรค์เป็นของของเขา”

จริยธรรมคริสต์มีรากฐานอยู่บนความเชื่อในพระเจ้า และ “อาณาจักรแห่งสวรรค์” คำประกาศของพระเยซูเจ้าคือ “ข่าวดี” ที่ว่า พระเจ้าได้ส่งพระบุตรของพระองค์คือ

พระเยซูคริสต์มาไถ่บาปมนุษย์ เพื่อประกาศว่าอาณาจักรของพระเจ้าเข้ามาใกล้แล้ว ขอให้มนุษย์สำนึกผิดและกลับมามีชีวิตตามคำสอนของพระเจ้า

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2544 : 63) ได้กล่าวถึง หลักธรรมของศาสนาคริสต์ว่า แนวคิดของศาสนาคริสต์ที่สำคัญที่สุด คือ ความศรัทธาที่กล่าวในคัมภีร์ว่า “...พระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมาด้วยความรัก และพระองค์ก็ปรารถนาจะให้มนุษย์ทุกคนกลับไปหาพระองค์ อยู่กับพระองค์ตลอดไป นั่นคือความจริงที่คริสตชนทุกคนควรจะยอมรับ และคริสตชนทุกคนจะต้องทำให้ชีวิตของตนได้พบกับความสุขและสันติทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ด้วยการถือตามบัญญัติของพระองค์ด้วยการรักพระเจ้าอย่างสิ้นสุดชีวิตจิตใจ สิ้นสุดกำลังความคิด และด้วยความรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตนเอง...

พระเทวินทร์ เทวินโท (2544 : 348-349) กล่าวถึงจริยธรรมตามแนวศาสนาคริสต์ตามความเชื่อของศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก มีความเชื่อในความจริงหนึ่งเดียว คือ ลึกลับศักดิ์สิทธิ์มีพระเจ้าอยู่ในหนึ่งเดียวนั้น ความเชื่อหรือพระสัจธรรม คือ ยึดมั่นในพระเจ้าองค์เดียว ว่าทรงเป็นจิตล้วนดำรงอยู่ในนิรันดรภาพ ทรงสร้างสรรพสิ่งทั้งที่เห็นและมือาจแลเห็น พระเจ้าองค์เดียวนั้นประกอบด้วย พระบิดา พระบุตรและพระจิตรวมแรกว่า ตรีเอกภาพหลักสูงสุดที่เป็นเกณฑ์ค่านิยมทางศาสนาอยู่ที่ความรัก รู้ที่จะรักการมีชีวิตอยู่ ถ้าไม่มีความรักก็จะไม่มีค่าอะไร ผู้ที่อยู่กับความรัก คือ ผู้ที่อยู่กับพระเจ้า พิธีกรรมทางศาสนา ประกอบด้วยศีลศักดิ์สิทธิ์ 7 ประการ คือ

1. ศีลล้างบาป หมายถึงการลบล้างบาปต่างๆ ของมนุษย์ทั้งหมดทำให้มนุษย์กลับเป็นบุตรพระเจ้า เป็นสมาชิกในศาสนจักร วิญญาณเกิดมีชีวิตเหนือธรรมชาติด้วยศีลล้างบาป
2. ศีลอภัยบาป หมายถึง การลบล้างบาปที่เรากระทำตั้งแต่รู้ความจนตลอดชีวิต เป็นการได้รับอภัยบาปจากพระเจ้า ทำให้สามารถคืนดีกับเพื่อน พี่น้องหรือแม้กระทั่งกับศัตรู
3. ศีลมหาสนิท เป็นศีลที่ได้รับในพิธีรำลึกหรือเข้าร่วมในวันสิ้นพระชนม์ ของพระเยซู ทำให้ได้รับพรอย่างสมบูรณ์
4. ศีลกำลัง หมายถึง การได้รับพลังกำลังจากพระจิตเจ้า เพื่อให้สามารถชนะต่อการประจญล่อลวง มีความเข้มแข็งเชื่อมั่นที่จะเอาชนะบาป กิเลส ตัณหาและความชั่วร้ายต่าง ๆ
5. ศีลบรรพชา หมายถึง การทำให้บุคคลกลายเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์โดยการบวช ได้รับพระพรพิเศษจากพระเจ้าให้ประกอบศาสนกิจและพิธี กรรมสั่งสอนพระคัมภีร์โปรดศีลสิทธิ์ต่าง ๆ ปกครองสัตบุรุษในความรับผิดชอบ ให้ความช่วยเหลือทางกายและจิตใจ
6. ศีลสมรส คือ การรับพรจากพระเจ้า โดยชายหญิงให้คำมั่นสัญญากันว่า จะรักและซื่อสัตย์ต่อกัน ทั้งในยามสุขและในยามทุกข์ ทั้งในเวลาป่วยและเวลาสบาย เป็นการให้เกียรติ

ยกย่องกัน จนตลอดชีวิต ห้ามการหย่าร้าง รวมทั้งการทำหมั้นและการทำแท้ง

7. ศิลเจิมคนป่วย หมายถึงการเพิ่มพูนพลังกำลังทั้งกายและใจให้ผู้ป่วยมีสุขภาพที่ดี ถ้าสิ้นใจก็ขอให้สิ้นใจในศีลในพรของพระเจ้า ทำให้ไปสู่สวรรค์ วิญญาณได้รับการบรรเทาเมื่อถึงคราวลาโลก

จากที่ได้กล่าวมา สรุปได้ว่า หลักจริยธรรมของศาสนาคริสต์ คือ ความศรัทธา ความเชื่อ ความรักที่มีต่อพระเจ้า และความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ ในธรรมเนียมปฏิบัติมีคำเขียนไว้ว่า “จงรักพระองค์ผู้เป็นพระเจ้าด้วยสุดจิตสุดใจของเจ้าด้วยสิ้นสุดกำลังและสิ้นสุดความคิดของเจ้า และจงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง” จึงเป็นสิ่งที่คริสตชนทุกคนควรที่จะยึดถือปฏิบัติอันจะนำไปสู่ชีวิตที่ดี มีสันติสุขในใจ ซึ่งจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรม คือ ความจงรักภักดี ความมีเมตตากรุณา ความยุติธรรม และการให้อภัย

3. จริยธรรมตามหลักศาสนาอิสลาม

หลักธรรมคำสอนของศาสนาอิสลามเกิดจากการผสมผสานของกฎบัญญัติภาคปฏิบัติในพระคัมภีร์อัลกุรอาน กับวัตรปฏิบัติส่วนพระองค์ของพระมหะหมัด ชาวมุสลิมถือว่า ผู้นับถือศาสนาอิสลามจะบังเกิดผลดีอย่างแท้จริง ต้องปฏิบัติตามหลักธรรมอิสลาม (มุณีริวิกิติเตีย สารานุกรมเสรี, 2553 : ออนไลน์) ได้กล่าวถึงจริยธรรมตามหลักศาสนาอิสลาม ศาสนาสอนว่า ในการดำเนินชีวิตจงเลือกสรรเฉพาะสิ่งที่ดี อันเป็นที่ยอมรับของสังคม จงทำตนให้เป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรม พัฒนาตนเองไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นคนที่รู้จักหน้าที่ ห่วงใย มีเมตตา มีความรัก ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น รู้จักปกป้องสิทธิของตน ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เป็นผู้มีความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว และหมั่นใฝ่หาความรู้ ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นคุณสมบัติของผู้มีจริยธรรม ซึ่งความสมบูรณ์ทั้งหมดอยู่ที่ความยุติธรรม ดังต่อไปนี้

3.1 หลักการปฏิบัติของศาสนาอิสลาม ศาสนาสอนว่า กิจการงานต่าง ๆ ที่จะทำนั้น มีความเหมาะสมกับตนเองและสังคม ขณะเดียวกันต้องออกห่างจากการทำงานที่ไม่ดี ที่สร้างความเสื่อมเสียอย่างสิ้นเชิงส่วนการประกอบคุณงามความดีอื่น ๆ การถือศีลอด การละหมาด และสิ่งที่คล้ายคลึงกับสิ่งเหล่านี้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงการเป็นบ่าวที่จงรักภักดี และปฏิบัติตามบัญชาของพระองค์ กฎเกณฑ์และคำสอนของศาสนาทำหน้าที่คอยควบคุมความประพฤติของมนุษย์ ทั้งที่เป็นหลักศรัทธา หลักปฏิบัติ และจริยธรรม เราอาจกล่าวได้ว่าผู้ที่ละเมิดคำสั่งต่างๆของศาสนา มิได้ถือว่าเขาเป็นผู้ที่ศรัทธาอย่างแท้จริง หากแต่เขากระทำการต่างๆไปตามอารมณ์ และความต้องการใฝ่ต่ำของเขาเท่านั้น

ศาสนาอิสลามในความหมายของอัล-กุรอานนั้น หมายถึง “แนวทางในการดำเนินชีวิตที่มนุษย์จะปราศจากมันไม่ได้” ส่วนความแตกต่างระหว่างศาสนากับกฎของสังคมนั้น คือศาสนาได้ถูกประทานมาจากพระผู้เป็นเจ้า ส่วนกฎของสังคมเกิดขึ้นจากความคิดของมนุษย์ อีกนัยหนึ่ง ศาสนาอิสลามหมายถึง การดำเนินของสังคมที่เคารพต่ออัลลอหฺ และเชื่อฟังปฏิบัติตามคำบัญชาของพระองค์ อัลลอฮฺ ตรัสเกี่ยวกับศาสนาอิสลามว่า "แท้จริงศาสนา ณ อัลลอฮฺ คืออิสลาม บรรดาผู้ที่ได้รับคัมภีร์ได้ขัดแย้งกัน นอกจากภายหลังที่ความรู้มาปรากฏแก่พวกเขา ทั้งนี้เนื่องจากความอิจฉาริษยาระหว่างพวกเขา และผู้ใดปฏิเสธโองการต่าง ๆ ของอัลลอหฺ แน่نون อัลลอหฺทรงสอบสวนอย่างรวดเร็ว (อัลกุรอาน อาลิอิมรอน : 19)

3.2 ศาสนวินัย นิติศาสตร์และการพิพากษา มีดังนี้

3.2.1 วาญิบ คือหลักปฏิบัติภาคบังคับที่มุกลัลฟ (มุสลิมที่อยู่ในศาสนานิติภาวะ) ทุกคนต้องปฏิบัติตาม ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามจะต้องถูกลงทัณฑ์ เช่นการปฏิบัติตาม ฐานบัญญัติของอิสลาม (รูกน) ต่าง ๆ การศึกษาวิทยาการอิสลาม การทำมาหากินเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว เป็นต้น

3.2.2 ฮะรอม คือกฎบัญญัติห้ามที่มุกลัลฟทุกคนต้องละเว้น ผู้ที่ไม่ละเว้นจะต้องถูกลงทัณฑ์

3.2.3 ฮะลาล คือกฎบัญญัติอนุมัติให้มุกลัลฟกระทำได้ อันได้แก่ การนึกคิด วาจา และการกระทำที่ศาสนาได้อนุมัติให้ เช่น การรับประทานเนื้อปศุสัตว์ที่ได้รับการเชือดอย่างถูกต้อง การค้าขายโดยสุจริตวิธี การสมรสกับสตรีตามกฎหมายที่ได้ระบุไว้ เป็นต้น

3.2.4 มุสตะฮับ หรือที่เรียกกันติดปากว่า ซุนนะฮฺ (ซุนนะห์, ซุนนัต) คือกฎบัญญัติชักชวนให้มุสลิม และมุกลัลฟกระทำ หากไม่ปฏิบัติก็ไม่ได้เป็นการฝ่าฝืนศาสนวินัย โดยทั่วไปจะเกี่ยวข้องกับหลักจริยธรรม เช่นการใช้น้ำหอม การขริบเล็บให้สั้นเสมอ การนมาซ นอกเหนือ การนมาซภาคบังคับ

3.2.5 มักรูฮฺ คือกฎบัญญัติอนุมัติให้มุกลัลฟกระทำได้แต่พึงละเว้น คำว่ามักรูฮฺ ในภาษาอาหรับมีความหมายว่า น่ารังเกียจ โดยทั่วไปจะเกี่ยวข้องกับหลักจริยธรรม เช่น การรับประทานอาหารที่มีกลิ่นน่ารังเกียจ การสวมเสื้อผ้าอาภรณ์ที่ขัดต่อกาลเทศะ เป็นต้น

3.2.6 มุบาฮฺ คือสิ่งที่กฎบัญญัติไม่ได้ระบุเจาะจง จึงเป็นความอิสระสำหรับมุกลัลฟที่จะเลือกกระทำหรือละเว้น เช่น การเลือกพาหนะ อุปกรณ์เครื่องใช้ หรือการเล่นกีฬาที่ไม่ขัดต่อบทบัญญัติห้าม

3.3 ฐานบัญญัติอิสลาม (รูกน) ของซุนนีย์

3.3.1 การปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอหฺและมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของอัลลอหฺ

- 3.3.2 ดำรงการละหมาด วันละ 5 เวลา
- 3.3.3 จ่ายชะกาต
- 3.3.4 ถือศีลตลอดในเดือนรอมะฎอนทุกปี
- 3.3.5 บำเพ็ญฮัจญ์ หากมีความสามารถ
- 3.4 ฐานบัญญัติอิสลาม (รุกน) ของชีอะฮ์
 - 3.4.1 ดำรงการนมาซ วันละ 5 เวลา
 - 3.4.2 จ่ายชะกาต
 - 3.4.3 จ่ายคุมสุ นั่นคือ จ่ายภาษี 1 ใน 5 ให้แก่ผู้ปกครองอิสลาม
 - 3.4.4 บำเพ็ญฮัจญ์ หากมีความสามารถทั้งกำลังกาย และกำลังทรัพย์
 - 3.4.5 ถือศีลตลอดในเดือนรอมะฎอนทุกปี
 - 3.4.6 ญิฮาด นั่นคือการปกป้องและเผยแพร่ศาสนาด้วยทรัพย์และชีวิต
 - 3.4.7 สั่งใช้ในสิ่งที่ดี
 - 3.4.8 สั่งห้ามไม่ให้ทำชั่ว
 - 3.4.9 การกักต้อบรรดาอิมามอันเป็นผู้นำที่ศาสนากำหนด
 - 3.4.10 การตัดขาดจากศัตรูของบรรดาอิมามอันเป็นผู้นำที่ศาสนากำหนด

พระเทวินทร์ เทวินโท (2544 : 349-350) กล่าวว่าจริยธรรมในศาสนาอิสลาม มีข้อปฏิบัติที่ต้องยึดถือ 5 ประการ คือ 1) การปฏิญาณตน เพื่อยืนยันความเชื่อถือในเอกภาพของอัลเลาะห์ และเป็นการให้คำมั่นสัญญาว่าจะเคารพภักดีต่ออัลเลาะห์องค์เดียว ไม่นำสิ่งใดมาเป็นภาคีกับพระองค์ และให้คำมั่นว่าศาสนาอัมมัดเป็นศาสนาทูตของพระองค์ ทั้งเป็นสัญญาโดยปริยายว่าจะปฏิบัติตามคำสอนของอัลเลาะห์ และศาสนาของพระองค์ด้วย 2) การทำนมาซ คือ ทำนมาซวันละ 5 ครั้ง การนมาซวันละ 5 เวลา ในวันหนึ่งกับคืนหนึ่งนั้น เป็นการยืนยันว่าบุคคลนั้นตั้งอยู่บนหลักศรัทธา คำว่านมาซหรือละหมาด แปลว่า การขอแสดงความจงรักภักดีต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของทั้งกายและใจเป็นกุญแจสู่สวรรค์ เหมือนชำระร่างกายวันละ 5 ครั้ง ย่อมหมดสิ่งโสภณ 3) การบริจาคทาน ชะกาต คือทรัพย์สงเคราะห์ที่กำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้มีฐานะบริจาคให้แก่ผู้ยากจนและอื่น ๆ ตามบัญญัติรวม 6 ประเภท (1) ผู้ยากจน (2) ผู้ขัดสนอนาถา (3) ผู้เป็นเจ้าหน้าที่ชะกาต (4) ผู้เข้ารับอิสลามใหม่ ๆ (5) ปลดปล่อยทาส (6) ผู้ที่มีหนี้สินสิ้นพันที่เกิดจากการทำดี (7) ให้วิถีทางแห่งอัลเลาะห์ (8) ผู้เดินทางที่ขาดทุนรอนประเภททรัพย์สินที่ต้องบริจาค ชะกาต 4) การถือศีลตลอด การถือศีลตลอด คือ การงดกินงดดื่ม งดประพฤติตามอารมณ์

ฝ่ายต่ำในช่วงเวลาระหว่างรุ่งอรุณไปจนถึงกระทั่งตะวันตกฟ้าโดยให้ถือศีลอดนี้ทุกวันเป็นเวลาหนึ่งเดือน เต็มในเดือนรอมมาฎอน หรือเดือนที่เก้าของปฏิทินอิสลาม 5) การประกอบพิธีฮัจญ์ การประกอบพิธีฮัจญ์ คือ การเดินทางไปประกอบพิธีตามศาสนบัญญัติ ณ อัลกะอับะ เรือปียตุลลอฮ์ ในนครมักกะห์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย

ประทีป สวาโย (2545 : 79-80) ได้สรุปหลักธรรมคำสอนของศาสนาอิสลามที่มุสลิมควรประพฤติ ดังนี้

ข้อควรเว้นทางกาย

1. ไม่กราบไหว้รูปเคารพ
2. ไม่คูหมิ่นคัมภีร์อัลกุรอานและคำสอนของพระมะหะหมัด
3. ไม่เอนเอียงไปทางศาสนาอื่น
4. ไม่ทำความสกปรกให้เกิดแก่พระคัมภีร์อัลกุรอานและพระนามพระอัลเลาะห์
5. ไม่แสดงกริยาท่าทางอันเกี่ยวกับพิธีกรรมของศาสนาอื่น

ข้อควรเว้นทางวาจา

1. ไม่พูดว่า ตนได้เคยเห็นพระอัลเลาะห์
2. ไม่พูดว่า ตนเคยสนทนากับพระอัลเลาะห์
3. ไม่พูดว่า พระอัลเลาะห์ทรงมีความงดงาม
4. ไม่ยกเอาพระนามพระอัลเลาะห์มาอ้างในการกระทำอันไม่ควร
5. ไม่กล่าวหาหรือนินทาบรรดาพี่น้องมุสลิมว่าเป็นผู้ปฏิบัตินอกกลุ่มนอกรทาง
6. สิ่งที่ทำไม่ได้อย่าพูดว่าทำได้ สิ่งที่ทำได้อย่างพูดว่าทำไม่ได้ ฯลฯ

ข้อควรเว้นทางใจ

1. ไม่สงสัยพระอัลเลาะห์ว่าเป็นผู้สร้างทุกสิ่งจริงหรือไม่
2. ไม่สงสัยความเป็นศาสนทูตของพระมะหะหมัด
3. ไม่สงสัยว่าพระคัมภีร์อัลกุรอานไม่ใช่บทบัญญัติของพระอัลเลาะห์
4. ไม่สงสัยว่าหลังจากมีพระมะหะหมัดและจะมีศาสนทูตอื่นๆ อีก
5. ไม่สงสัยเรื่องพิธีกรรมต่างๆ

ข้อที่มุสลิมทุกคนไม่ควรปฏิบัติ

1. ปฏิเสธไม่ยอมเชื่อพระอัลเลาะห์ ไม่ยอมเชื่อคุณสมบัติของพระองค์
2. ฆ่าตัวตายรวมทั้งฆ่าผู้อื่น
3. ไม่มีความเป็นธรรม ทรมานสัตว์ ทำให้ผู้อื่นเกิดทุกข์ คบหาสมาคมกับ

4. ออกตัญญูต่อพ่อแม่ แม่เพียงกริยาไม่สุภาพ
5. มีฐู ร่วมรักโดยไม่ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม

ข้อที่มุสลิมทุกคนควรปฏิบัติ

1. กตัญญูและรักบิดา มารดา
2. เคารพอ่อนน้อมต่อผู้มีเกียรติและอาวุโส
3. เมตตาสงสารและอุปการะผู้ที่ย่ำแย่กว่า
4. รู้จักเอาใจซึ่งกันและเอาใจเขามาใส่ใจเรา
5. ประพฤติต่อเพื่อนบ้านใกล้เคียง

หลักธรรมที่อิสลามมีกชนมุสลิมจะต้องปฏิบัติศาสนกิจ ทั้งชายและหญิง คือ มุขยบัญญัติ ซึ่งมีอยู่ 5 ประการ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2538 : 29) ได้แก่

1. การกล่าวปฏิญาณตน
2. การนมาสการ 5 เวลา
3. การบริจาคทรัพย์ตามศาสนบัญญัติ
4. การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน
5. การประกอบพิธีฮัจญ์

การปฏิบัติตามมุขยบัญญัติ ซึ่งมีอยู่ 5 ประการ จะทำให้บุคคลได้กุศลเป็นผู้มีใจบริสุทธิ์ สะอาดปราศจากอคติ มีใจเมตตากรุณาต่อผู้อื่น เป็นผู้รักสงบมีสันติธรรม เห็นใจผู้อื่นที่มีความยากลำบาก รักระเบียบวินัย เป็นผู้ปฏิบัติตามแผน มั่นคงในศีลธรรม และมีสามัคคีธรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า จริยธรรมตามหลักศาสนาอิสลาม มีการดำเนินของสังคมที่เคารพต่ออัลลอหุ และเชื่อฟังปฏิบัติตามคำบัญชาของพระองค์ อัลลอฮุ ในการดำเนินชีวิตให้เลือกสรรเฉพาะสิ่งที่ดี อันเป็นที่ยอมรับของสังคม ทำตนให้เป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรม พัฒนาค้นเองไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นคนที่รู้จักหน้าที่ ห่วงใย มีเมตตา มีความรัก ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น รู้จักปกป้องสิทธิของตน ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เป็นผู้มีความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว และหมั่นใฝ่หาความรู้ และมีข้อควรปฏิบัติ 1) การปฏิญาณตน เพื่อยืนยันความเชื่อถือในเอกภาพของอัลเลาะห์ 2) การทำละหมาด 3) การบริจาคทาน ซะกาต 4) การถือศีลอด 5) การประกอบพิธีฮัจญ์

4 จริยธรรมตามหลักศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

เป็นศาสนาที่ประชากรในโลกนับถือมากเป็นอันดับ 3 ในอินเดียมีประชากรที่นับถือร้อยละ 80 เป็นศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดในโลก มีการนับถือมาประมาณ 3000 ปีก่อนคริสตกาล เดิมชื่อ สนาตนธรรม (หมายถึงศาสนาเก่าแก่มีมานาน) ต่อมาเปลี่ยนเป็น ไวทิก (หมายถึง คำสอนจากพระเวท) แล้วเปลี่ยนเป็น อารยธรรม (หมายถึง ธรรมอันดีงาม) ต่อมาเปลี่ยนเป็นพราหมณ์ธรรม (หมายถึง คำสอน ของพราหมณ์) หรือศาสนาพราหมณ์ (สุรเชษฐ์ ชีระมณี, 2551 : 146-148)

คำว่าฮินดู เป็นคำที่ชาวเปอร์เซียเรียก เพี้ยนมาจากสินธุ (เป็นลุ่มแม่น้ำสินธุที่มีประชากรอยู่หนาแน่น) การเขียนชื่อศาสนามี 3 ชื่อ คือศาสนา พราหมณ์, พราหมณ์-ฮินดู, ฮินดู ศาสดา ศาสนาฮินดูมีความแตกต่างจากศาสนาอื่นๆ คือ

- 1) ไม่มีผู้ก่อตั้ง หรือไม่มีศาสดา
- 2) ไม่มีหลักความเชื่อที่เป็นกลาง หรือเป็นหลักการที่เป็นหนึ่งเดียว
- 3) ไม่มีรูปสถาบัน คือ ไม่มีสถาบันที่จะยึดเป็นหลักเดียวกัน เช่น เทพเจ้ามี

หลายองค์ วิธีการปฏิบัติมีหลายแบบ การเคารพมีหลายแบบ พิธีกรรมมีหลายแบบ ตามแต่ใครจะยึดถือ เป็นศาสนาที่รวมความเชื่อต่างๆ ไว้ด้วยกัน เช่น มีการปฏิบัติ กฎเกณฑ์ที่ซับซ้อนหรือไม่ปฏิบัติก็มี หนีโลกก็มี เคารพเทพเจ้าหลายองค์ องค์เดียวไม่เคารพเลยก็มี และทุกคนก็ยังเป็นฮินดู คนฮินดูนับถือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเทพเจ้าองค์หนึ่งของฮินดู จึงเป็นศาสนาที่มีความยืดหยุ่น หลักความเชื่อ มีดังนี้

- 1) เชื่อว่าพระพรหมเป็นสิ่งสูงสุด ผู้สร้างทุกสิ่งทุกอย่าง วิญญาณของสัตว์ตัวมา จากวิญญาณแรกคือพระพรหม(พรหมัน)
- 2) เชื่อว่าเทพเจ้าต่างๆ มีความศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องเคารพบูชา เทพเจ้ามีหลายองค์ ได้แก่พระวิษณุ พระศิวะ พระพรหม พระนารายณ์ เจ้าแม่กาลี หนุมาน พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และอื่นๆ แต่เทพเจ้าที่มีคนเคารพมากคือ ตรีมูรติ หรือ 3 มหาเทพคือ พระวิษณุ พระศิวะ และพระพรหม

3) เชื่อกฎแห่งกรรม เหมือนกับศาสนาพุทธ คือ เชื่อว่าทุกชีวิตเกิดมาเพราะกรรม กรรมดี กรรมชั่ว มีผลต่อการเกิดในชาติหน้า มีการเวียนว่ายตายเกิด จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต คือการหลุดพ้น(ไม่ต้องมาเกิดอีก)

4) เชื่อในระบบวรรณะ เพราะพระพรหมเป็นผู้กำหนดขึ้นมา มี 4 วรรณะ คือ วรรณะพราหมณ์ (นักบวช) วรรณะกษัตริย์(นักรบ) วรรณะแพศย์(พ่อค้า) วรรณะศูทร(กรรมกร) และวรรณะพราหมณ์เป็นวรรณะสูงสุด

5) เชื่อในคัมภีร์พระเวท ที่พระพรหมณ์ประทานให้มี 4 อย่าง ได้แก่ ฤคเวท (บทสรรเสริญพระเจ้า) ยชุรเวท (ว่าด้วยพิธีบูชาขัณ्डและบทสวดประกอบพิธีกรรม) สามเวท หรือ ไตรเวท (ว่าด้วยพิธีกรรมสำหรับประชาชน บูชาต้นโสมศักดิ์สิทธิ์) และอาถรรพเวท (ว่าด้วยไสยศาสตร์ คาถาอาคม)

6) เชื่อและปฏิบัติในจริยธรรมของศาสนา ได้แก่

6.1) ปฏิบัติในคำสอนในภควัทคีตะ (บทเพลงของพระเจ้า) เป็นคำสอนที่ให้ มนุษย์ปฏิบัติ 2 ประการ คือ

6.1.1) การปฏิบัติหน้าที่ของตน มนุษย์ทุกคนมีหน้าที่ตามที่พระพรหม กำหนดมาให้แล้ว ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 4 วรรณะ (ในข้อ 4) ซึ่งกรรมเป็นผู้กำหนดให้แต่ละคนเกิด อยู่ในวรรณะใด

6.1.2) จงปฏิบัติหน้าที่ของตน คือ ทำหน้าที่การงานหาเลี้ยงชีพไปตาม ตำแหน่งหน้าที่ ที่วรรณะนั้นๆ จะพึงอนุญาตให้กระทำได้ ห้ามทำงานข้ามวรรณะ

คำสอนจากภควัทคีตะ พวกพราหมณ์ซึ่งเป็นนักบวชสั่งสอนได้นำมา ตีความและอธิบายไปในแนวทางที่จะเกิดประโยชน์แก่วรรณะของตน พวกวรรณะพราหมณ์จึง สงวนอาชีพดีๆ เช่น แพทย์ไว้สำหรับวรรณะของตน และกษัตริย์เท่านั้น

6.2) การดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามหลัก “อาศรม (ที่อยู่)” ซึ่งมี 4 ขั้นตอนคือ

6.2.1) ขั้นที่ 1 พรหมจรยาศรม เป็นช่วงตั้งแต่เกิดจนอายุ 25 ปี ชีวิตการ เป็นนักศึกษา เป็นคนโสดศึกษาหาความรู้กับผู้รู้ (กูรู)

6.2.2) ขั้นที่ 2 กฤหัสถาศรม อายุ 25-50 ปี มีครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้ สังคมมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น การใช้ชีวิตจะดำเนินไปได้แก่ อยู่กับภรรยา ใช้หนี้บิดามารดาโดยมี บุตรสืบสกุล รักษาความดีด้วยการเป็นคนมีอัธยาศัย ขยัน สร้างสังคม ให้มีความเจริญรุ่งเรือง

6.2.3) วานปรสถาศรม อายุ 50-75 ปี จะออกไปอยู่ป่ากับภรรยา พิจารณา หากคุณค่าของชีวิต

6.2.4) สनยาสถาศรม อายุ 75 ปี ขึ้นไปเป็นระยะสุดท้ายของชีวิต เป็นขั้น ของปราชญ์บริสุทธฺิ เขาควรสละโลก สละการยึดมั่นถือมั่นทั้งปวง

6.3) การดำเนินชีวิต ให้ยึดมั่นในจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต มี 4 อย่างคือ

6.3.1) ธรรม คือ หลักศีลธรรมในสังคม

6.3.2) กาม คือ ให้ความสำคัญกับชีวิตตามแนวอาศรม 4 (ในข้อ 2)

6.3.3) อรรถ คือ การแสวงหาทรัพย์ สร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้มั่นคง

6.3.4) โมกษะ คือ อิศรภาพทางวิญญาน เป็นความหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด โดยจะไม่มาเกิดอีก

6.4) ปฏิบัติหน้าที่การงาน ตามวาระของตนให้ดี และไม่ทำงานก้าวก่ายวาระอื่นจึงจะได้ชื่อว่าปฏิบัติตามที่พระพรหมหรือเทพเจ้าต่างๆ ประสงค์

6.5) ปฏิบัติตามพิธีกรรมของศาสนา ซึ่งมีพิธีกรรมได้แก่ กฐินสำหรับวาระพิธีประจำบ้าน พิธีสาราถ์ (ทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ล่วงลับ) และพิธีบูชาเทวดา

จากที่ได้กล่าวมา สรุปได้ว่า จริยธรรมตามหลักศาสนาพราหมณ์-ฮินดูคือ เชื่อว่าทุกชีวิตเกิดมาเพราะกรรม กรรมดี กรรมชั่ว มีผลต่อการเกิดในชาติหน้า มีการเวียนว่ายตายเกิด จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต คือการหลุดพ้น(ไม่ต้องมาเกิดอีก) การดำเนินชีวิต ยึดมั่นในจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต มี 4 อย่างคือ 1) ธรรม คือ หลักศีลธรรมในสังคม 2) กาม คือ ให้ความสำคัญกับชีวิตตามแนวอาศรม 3) อรรถ คือ การแสวงหาทรัพย์ สร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้มั่นคง 4) โมกษะ คือ อิศรภาพทางวิญญาน เป็นความหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด โดยจะไม่มาเกิดอีก

จากที่ได้กล่าวมาเกี่ยวกับจริยธรรมตามหลักศาสนาต่างๆ สรุปได้ว่า ศาสนาทุกศาสนาล้วนแต่สอนให้คน ประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในคุณงามความดี รัฐบาลปญญคุณโทษ บนพื้นฐานคุณธรรม จริยธรรม อยู่ในกฎเกณฑ์ที่สังคมได้วางเอาไว้ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดี ถูกต้องเหมาะสมเป็นสิ่งคอยขัดเกลา อบรม ปลุกฝังคนให้อยู่ในทางธรรมพร้อมในการที่จะกระทำ ความดีเพื่อเป็นเครื่องชี้นำไปในทางที่ถูกที่ควรทำให้เกิดผลดีต่อตนเอง ต่อการปฏิบัติวิชาชีพ ต่อผู้รับบริการ ต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ และต่อสังคม

หลักจริยธรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงให้ข้อคิดทางด้านจริยธรรม คุณธรรม ในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ณ ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ 5 เมษายน พุทธศักราช 2525 เนื่องในวโรกาสเฉลิมฉลองกรุงเทพฯ มีอายุครบ 200 ปี เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2528 : 401)

1. การรักษาความสัจ ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม

2. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจความดีนั้น
3. การอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความทugendไม่ว่าด้วยประการใด
4. การรู้จักละวางความชั่ว ความทugend และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

พฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อการเป็นแบบอย่างที่ดีต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมในสถานศึกษา เพราะผู้บริหารเป็นผู้ที่ชี้แนะ กำหนดแนวทาง การปฏิบัติตน ในการอบรมสั่งสอนให้บุคลากรในสถานศึกษามีจริยธรรมที่พึงประสงค์

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 57) ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรมที่สำคัญสำหรับผู้บริหาร และมนุษย์ทุกคนเพื่อให้บุคคลเป็นคนดีควรจะต้องมี “ธรรมสมบัติ” 3 ประการคือ การครองตน ครองคน และครองงาน

ฉลอง มาปริดา (2537 : 68-69) ได้กล่าวถึงหลักจริยธรรมที่ผู้บริหารควรมี ดังนี้

1. ผู้บริหารควรมีหลักจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อตนเอง หรือการครองตน หมายถึง รู้จักตนเองเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะผู้บริหารย่อมต้องรู้จักความสามารถของตน รู้จักสภาพจิตใจของตน รู้จักปรับปรุงตนเองให้เข้ากับงาน เข้ากับคน และเข้ากับสิ่งแวดล้อมต่างๆ มีความเชื่อมั่นในตนเอง พึ่งตนเองเป็นอันดับแรก หลักธรรมที่ใช้ในการครองตนประกอบด้วย สติสัมปชัญญะ หิริโอตตัปปะ
2. ผู้บริหารควรมีหลักจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่องาน หรือการครองงาน หมายถึง มีความซื่อสัตย์ สุจริต รับผิดชอบในงานหน้าที่ที่ทำ และ รู้จักระเบียบ กฎหมายทุกอย่างเกี่ยวกับงานที่ควรต้องรู้ การทำงานต้องมโนบาย มีเทคนิค หรือมีเทคโนโลยี
3. ผู้บริหารควรมีหลักจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อบุคคลอื่น หรือการครองคน หมายถึง การรู้จักเสริมการสร้างสรรค์สัมพันธ์ภาพระหว่างผู้บริหารกับผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารกับบุคคลอื่นๆ หลักจริยธรรมควรประกอบด้วย ขันติ โสรัจจะ ปธาน 4 เวสารัชชกรรมธรรม 5 มรรค 8 พรหมวิหาร 4 สัมปยุตธรรม 7 และสังคหวัตถุ 4 เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (2547 : 118-120) กล่าวว่าผู้บริหารทุกวงการไม่เฉพาะแต่ในวงการศึกษา เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลต่างๆ ทั้งผู้รับบริการ บุคลากรในองค์กร และบุคคลทั่วไปที่เกี่ยวข้อง ทั้งใน

องค์การอื่น ในชุมชน และในสังคม ความเชื่อถือ ศรัทธา ที่บุคคลเหล่านั้นมีต่อผู้บริหาร จะช่วยให้ผู้บริหารได้รับความร่วมมือจากบุคคลเหล่านั้นเป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้การบริหารงานประสบความสำเร็จสูงขึ้น ดังนั้นจึงควรมี “จรรยาบรรณของผู้บริหาร” ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการเสริมสร้างเกียรติภูมิ และศักดิ์ศรีของผู้บริหารให้ได้รับการยกย่อง เชื่อถือ ศรัทธา จากสังคมมากยิ่งขึ้น จรรยาบรรณของผู้บริหาร มีสาระสำคัญดังนี้

1. จรรยาบรรณต่อตนเอง

1.1 พึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และพัฒนาตน ให้มีคุณธรรม มีสุขภาพดี ทั้งกายและจิต รวมทั้งเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลสูงขึ้น

1.2 พึงอุทิศตนเพื่อหน้าที่ มีความเสียสละ และมีความกล้าหาญทางจริยธรรม กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยไม่กลัวว่าตนจะเดือดร้อน

1.3 พึงมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ไม่นำหรือยอมให้ผู้อื่นนำผลงานของตนไปใช้ในทางทุจริต และไม่ลอกเลียนหรือนำผลงานของผู้อื่นไปใช้ประโยชน์ โดยไม่ให้เกิดแก่เจ้าของ

2. จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ

2.1 พึงซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ ไม่โฆษณาชวนเชื่อจนเกินเหตุหรือเกินความจริง เพื่อผลประโยชน์ในการประกอบวิชาชีพ

2.2 พึงใช้วิชาชีพในการบริหารจัดการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบ เพื่อผลประโยชน์ส่วนตน

2.3 พึงละเว้นการทำธุรกิจ หรือกิจการอื่นที่อาศัยอำนาจหน้าที่ของตนเพื่อประโยชน์ในกิจการนั้น

3. จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ

3.1 พึงซื่อสัตย์ต่อผู้รับบริการ รักษาความลับ และผลประโยชน์ในทางที่ถูกของผู้รับบริการ

3.2 พึงละเว้นการแสวงหาผลประโยชน์อันมิชอบจากผู้รับบริการ และให้บริการด้วยความเสมอภาค ไม่ใช้อิทธิทธิ

3.3 พึงให้ความสำคัญแก่ผู้รับบริการ บริหารงานเพื่อผลประโยชน์ของผู้รับบริการ มิใช่เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง

4. จรรยาบรรณต่อบุคลากรในองค์การ

4.1 พึงมีความยุติธรรม มีใจเป็นกลาง ไม่เลือกปฏิบัติด้วยอคติ

4.2 พึ่งบริหารคนด้วยความระบอบคุณธรรม ไม่เล่นพรรคเล่นพวก คุ่มครอง และสนับสนุนคนดี และไม่สนับสนุนคนไม่ดี ให้มีอำนาจ

4.3 พึ่งรักษาความสามัคคี ปฏิบัติต่อบุคลากรด้วยหลักการและเหตุผล มีความสุภาพ มีน้ำใจ ให้เกียรติ และรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น

5. จรรยาบรรณต่อองค์กรชุมชน และสังคม

5.1 พึ่งให้ความสำคัญ และมีความจงรักภักดีต่อองค์กร รักษาเกียรติภูมิขององค์กร ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่องค์กร

5.2 พึ่งดูแลรักษาและใช้ทรัพยากรส่วนรวมขององค์กร อย่างประหยัด คุ่มค่า และมีประสิทธิภาพ

5.3 พึ่งสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน และสร้างสันติภาพ สันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม

คุรุสภา (2553 : 12-16) กล่าวถึง แบบแผนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตาม จรรยาบรรณวิชาชีพทางการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา มี 5 ประการ ดังนี้

1. จรรยาบรรณต่อตนเอง ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องมีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ บุคลิกภาพ และมีวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิชาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ โดยมีแบบแผนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ดังนี้

1.1 ประพฤติตนเหมาะสมกับสถานะภาพและเป็นแบบอย่างที่ดี

1.2 ศึกษา ค้นคว้า ริเริ่มสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาวิชาชีพอยู่เสมอ

1.3 ส่งเสริมและพัฒนาครูในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการจัด

การเรียนรู้

1.4 สร้างผลงานที่แสดงถึงการพัฒนาความรู้และความคิดในวิชาชีพจนเป็นที่

ยอมรับ

1.5 ส่งเสริมการปฏิบัติงานโดยมีแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและใช้นวัตกรรม เทคโนโลยี ที่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันและก้าวทันการเปลี่ยนแปลง

2. จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อวิชาชีพและเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์กรวิชาชีพ โดยมีแบบแผนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ดังนี้

2.1 แสดงความชื่นชมและศรัทธาในคุณค่าของวิชาชีพ

2.2 รักษาชื่อเสียงและปกป้องศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ

2.3 ยกย่องและเชิดชูเกียรติผู้มีผลงานในวิชาชีพให้สาธารณชนรับรู้

2.4 ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริตตามกฎหมายและแบบแผนของทางราชการ

2.5 ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ และใช้ความรู้ความสามารถในการพัฒนาครูและบุคลากร

2.6 สนับสนุนการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาครู การเรียนการสอน และการบริหารการศึกษา

2.7 ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัยและนำเสนอผลงานที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ

2.8 เข้าร่วม ส่งเสริม และประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวิชาชีพหรือองค์กรวิชาชีพอย่างสร้างสรรค์

3. จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องให้บริการด้วยความจริงใจและเสมอภาค ไม่เรียกร้อยหรือรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ โดยมีแบบแผนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ดังนี้

3.1 ปฏิบัติงานหรือให้บริการอย่างมีคุณภาพ โดยคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้รับบริการ

3.2 ส่งเสริมให้มีการดำเนินงานเพื่อปกป้องสิทธิเด็ก เยาวชนและผู้ด้อยโอกาส

3.3 บริหารโดยยึดหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

3.4 รับฟังความคิดเห็นที่มีเหตุผลของศิษย์และผู้รับบริการ

3.5 ให้ครูและบุคลากร มีส่วนร่วมวางแผนการปฏิบัติงานและเลือกวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมกับตนเอง

3.6 เสริมสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ศิษย์และผู้รับบริการด้วยการรับฟังความคิดเห็น ยกย่อง ชมเชย และให้กำลังใจอย่างกัลยาณมิตร

3.7 ให้และผู้รับบริการ ได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิดหรือวิธีการที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิชาชีพ

4. จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรม ความสามัคคีในหมู่คณะ โดยมีแบบแผนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ดังนี้

4.1 ริเริ่มสร้างสรรค์ในการบริหารเพื่อให้เกิดการพัฒนาทุกด้านต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

4.2 ส่งเสริมและพิทักษ์สิทธิของผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

4.3 เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา

4.4 ใช้ระบบคุณธรรมในการพัฒนาผลงานของผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

4.5 มีความรัก ความสามัคคี และร่วมใจกัน ผนึกกำลังในการพัฒนาการศึกษา

4.6 ขอมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ร่วมประกอบอาชีพ

5. จรรยาบรรณต่อสังคม ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ฟังประพฤติปฏิบัติตน เป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมีแบบแผนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ดังนี้

5.1 ยึดมั่น สนับสนุน และส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5.2 ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในทางวิชาการ หรือวิชาชีพแก่ชุมชน

5.3 ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อให้ศิษย์และผู้รับบริการเกิดการ เรียนรู้ และสามารถดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

5.4 เป็นผู้นำในการวางแผนและดำเนินการเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พัฒนาเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และศิลปวัฒนธรรม

จากที่ได้กล่าวมา สรุปได้ว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ความประพฤติที่ผู้บริหารสถานศึกษาพึงปฏิบัติเพื่อให้เกิดความถูกต้องดีงาม ตามหลักคุณธรรมและจรรยาบรรณ เป็นที่ยอมรับของสังคม และผู้อื่นสามารถยึดถือเป็นแนวปฏิบัติได้ คือ ด้านการปฏิบัติต่อตนเอง ด้านการปฏิบัติต่อวิชาชีพ ด้านการปฏิบัติต่อผู้รับบริการ ด้านการปฏิบัติต่อผู้ร่วมประกอบอาชีพ และด้านการปฏิบัติต่อสังคม

ซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา และมีความต้องการที่จะให้ผู้บริหารสถานศึกษามีจริยธรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีทั้ง 5 ด้าน คือ

1. หลักจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อตนเอง
2. หลักจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อวิชาชีพ
3. หลักจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อผู้รับบริการ
4. หลักจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ
5. หลักจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อสังคม

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมทั้ง 5 ด้าน ของผู้บริหารสถานศึกษา ดังนี้

พฤติกรรมทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อตนเอง

สมเด็จพระ เกษมทรัพย์ (2541 : 277) ได้กล่าวถึง แนวทางในการเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหาร ด้านการปรับปรุงตนเองไว้ดังนี้

การปรับปรุงตนเอง

1. ต้องเป็นผู้มีบุคลิกภาพดี ทั้งด้านการมอง การแต่งกาย การพูด การฟัง การนั่ง ยืน เดิน การแสดงกริยาท่าทาง ต้องฝึกตนเอง รักษาสุขภาพอนามัยให้คืออยู่เสมอ

2. ต้องมีศิลปะในการเข้ากับคน ต้องศึกษาความแตกต่างของคน ได้แก่ ฐานะ ความเป็นอยู่ การศึกษา สุขภาพร่างกาย สติปัญญา ความรู้ความสามารถ เชื้อชาติศาสนา นิสัยใจคอ เป็นต้น

3. การเอาใจใส่ผู้อื่น มีหลักคือ การยกย่องชมเชย การยอมรับนับถือในความคิดของผู้อื่น การให้ความร่วมมือช่วยเหลือผู้อื่น การคบหาสมาคม

4. ต้องมีคุณสมบัติของผู้ดี การมีมารยาทดี กิริยาวาจาสุภาพ จิตใจเปี่ยมด้วยคุณธรรม และควรปฏิบัติตนดังนี้ ยิ้มแย้มแจ่มใสมิตร แนะนำบุคคลให้รู้จัก ไม่ก้าวท้าวเรื่องส่วนตัวของผู้อื่น รับฟังคำติชม มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ มองคนในด้านดี มีเมตตา มีอารมณ์เยือกเย็น รอบคอบ กระตือรือร้น ปรับปรุงตนเอง ไม่แสดงตนเหนือผู้อื่น ต้อนรับผู้มาติดต่อด้วยความสุภาพอ่อนน้อมเป็นกันเอง

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2542) (อ้างถึงใน ชีระ รุญเจริญ, 2550 : 109 -111) ได้กำหนดคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาทางกายและบุคลิกภาพ ที่เอื้อต่อการจัดและบริหารการศึกษาตามแนว พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. เป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรง
2. ร่างกายสง่าผ่าเผย
3. เป็นผู้มีอารมณ์อดทน
4. เป็นผู้มีพลังสามารถทำงานได้นานโดยไม่รู้ล้าเหนื่อย
5. มีความเด็ดขาด เด็ดเดี่ยว มั่นคง อดทน
6. ความทะเยอทะยาน
7. ความเชื่อมั่นในตนเอง
8. ความซื่อสัตย์
9. ความมานะ
10. ความมีจินตนาการ

11. ความตื่นตัวอยู่ตัวเสมอ
 12. มีจริยธรรม
 13. มีใจเยือกเย็น
 14. ความเป็นผู้บรรลุลูกศรภาวะทางอารมณ์
 15. มีความรับผิดชอบ
 16. ความคล่องแคล่วว่องไวและตื่นตัวอยู่เสมอ
 17. รู้จักสร้างและระวังรักษาบุคลิกลักษณะของตนอยู่เสมอ
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2542 : 32-33) อ้างถึงใน (ทองมัน
สิทธิกัน, 2553 : 48) ได้กำหนดหลักการประพฤติตนให้เหมาะสมกับการเป็นข้าราชการ มี
10 ประการ คือ

1. มีความสามารถ
2. มีความเพียร
3. มีไหวพริบ
4. มีความรู้เท่าถึงการณ์
5. มีความซื่อตรงต่อหน้าที่
6. มีความซื่อตรงต่อคนทั่วไป
7. รู้จักนินยคน
8. รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว
9. มีหลักฐาน
10. มีความจงรักภักดี

สุรศักดิ์ ปาเฮ (2543 : 34) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะเฉพาะตัวที่นักบริหารการศึกษา
ควรเสริมสร้างให้เกิดขึ้น ได้แก่

1. บุคลิกภาพที่ดีสง่างาม
2. มีความขยันหมั่นเพียร สัมมาอาชีพ
3. มีความรับผิดชอบสูงทั้งต่อตนเอง ครอบครัว หน่วยงาน
4. มีความซื่อสัตย์ สุจริต
5. ตรงต่อเวลาบริหารเวลาได้ดี
6. กระตือรือร้นในการทำงาน
7. ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
8. รักษาระเบียบวินัยได้ดีเป็นแบบอย่าง

พิภพ วังเงิน (2545 : 210) ได้กล่าวถึง การเป็นแบบอย่างทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติตน ได้แก่ การพัฒนาด้านร่างกายและจิตใจควบคู่กันไป คือบำรุงรักษาสุขภาพร่างกายให้สมบูรณ์ แข็งแรง ปราศจากโรคร้าย ที่สำคัญคือต้องพัฒนาจิตใจให้เป็นคนมีจริยธรรม มีศีลธรรม มีความยุติธรรม มีคุณธรรม มีสติปัญญา อารมณ์ดี มีเหตุผล

สมิต อาชวณิชกุล (อ้างถึงใน พิกพ วังเงิน, 2545 : 210-212) ได้เขียนไว้ในหนังสือ การพัฒนาตนเอง ให้สำรวจตนเองดังนี้

1. การเป็นผู้มีอนามัยดี จะต้องมียุทธสมบัติ

ร่างกายปกติแข็งแรง มีกำลังทำงานตามปกติ แข็งแรงดีปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บไม่อ่อนหรือผอมจนเกินไป มีภูมิต้านทานโรคได้มาก และมีความอดทนต่อทุกขเวทนาเพราะโรคร้ายไข้เจ็บได้บ้างพอสมควร

2. ไม่หว่านถั่วต่อบุคคลอื่น ควรมียุทธสมบัติดังนี้

มีความกล้าเผชิญไม่ยอมแพ้ง่ายๆ นอกจากจะมีเหตุผลสมควรไม่สะทกสะท้านต่อบุคคลที่ใช้อำนาจมาบังคับ

3. มีวินิจัยที่ถูกต้อง

คิดพิจารณาวิเคราะห์ ไตร่ตรอง พิจารณาว่าควรกระทำในทางใดจึงจะถูกต้องมีความเด็ดขาดในการตัดสินใจ ไม่ลังเล หว่านถั่วต่อความถูกต้อง การคิด ตัดสินใจ ต้องให้เกิดผลประโยชน์สูง

4. การมีความเชื่อมั่นในตนเอง ต้องมียุทธสมบัติหมั่นช่วยตนเองไม่ดูถูก

ความสามารถของตนเอง ไม่เป็นทาสความคิดของผู้อื่นมีความคิดเป็นของตนเอง

5. ความเป็นผู้ดีมียุทธสมบัติดังนี้

มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีระเบียบวินัย มีความสุภาพเรียบร้อย มีมารยาท มีวัฒนธรรม ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดี

6. ทำตนให้เป็นคนน่าเชื่อถือ

มีความซื่อสัตย์ รักษาสัจจะ มีวาจาจริง เป็นคนมีระเบียบ มีหลักการ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความละเอียดลออ รู้จักไตร่ตรอง ไม่เห็นแก่ตัว ไม่ลำเอียง มีจริยธรรม ศีลธรรม คุณธรรม มีวินิจัยที่ถูกต้อง หาเหตุผลได้ถูกต้อง

7. ทำตนให้เป็นคนมีเสน่ห์ เป็นที่ต่อตา ถูกใจแก่ผู้อื่น ต้องมียุทธสมบัติดังนี้

มีพรหมวิหารธรรม คือเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีอารมณ์ดี สดชื่น แจ่มใสมีอารมณ์ขันบ้าง รู้จักให้แก่บุคคลที่ควรให้ สร้างบุคลิกภาพที่ดีให้ดึงดูดจิตใจผู้อื่น ไม่มี

อุปนิสัยจื่อจิงฉา ริชยา จี้โมโห โกรธง่าย แสงนอน ขุนมัว มีความจริงใจต่อผู้อื่น วางตนเสมอ ไม่ดูถูกผู้อื่น พุดจาไพเราะ อ่อนหวานต่อคนทุกคนชั้น ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการกระทำ ไม่ใช่ดีแต่พูด

คुरुสภา (2553 : 12) กล่าวถึง แบบแผนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตาม

จรรยาบรรณวิชาชีพทางการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา พฤติกรรมทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อตนเอง ดังนี้

1. จรรยาบรรณต่อตนเอง ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องมีวินัยในตนเอง พัฒนาด้านวิชาชีพ บุคลิกภาพ และมีวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิชาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ โดยมีแบบแผนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ดังนี้

1.1 ประพฤติตนเหมาะสมกับสถานะภาพและเป็นแบบอย่างที่ดี

1.2 ศึกษา ค้นคว้า ริเริ่มสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาวิชาชีพอยู่เสมอ

1.3 ส่งเสริมและพัฒนาครูในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการจัด

การเรียนรู้

1.4 สร้างผลงานที่แสดงถึงการพัฒนาความรู้และความคิดในวิชาชีพจนเป็นที่

ยอมรับ

1.5 ส่งเสริมการปฏิบัติงานโดยมีแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและใช้

นวัตกรรม เทคโนโลยี ที่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันและก้าวทันการเปลี่ยนแปลง

จากที่ได้กล่าวมา สรุปได้ว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อตนเอง ของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อทำให้เกิดคุณงามความดีแก่ตนเองนั้น คือ ต้องมีวินัยในตนเอง พัฒนาด้านตัวเองใฝ่เรียนใฝ่รู้ มีความยุติธรรม มีศิลปะในการเข้ากับคน สามารถเอาชนะใจผู้อื่น อารมณ์ดี มีเหตุผล มีความซื่อสัตย์สุจริตมีความรับผิดชอบสูง มีบุคลิกภาพดี ประพฤติตนเหมาะสมกับ สถานภาพและเป็นแบบอย่างที่ดี มีความริเริ่มสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ๆ มีผลงานเป็นที่ยอมรับ ส่งเสริมครูให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสม และปฏิบัติงานโดยมีแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

พฤติกรรมทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อวิชาชีพ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (2540 : 23) อ้างถึงใน (ผกา สัตยธรรม, 2544 : 98-99) ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสำเร็จไว้ดังนี้

ผู้ที่จะสร้างความสำเร็จในการทำงานและชีวิตได้แน่นอนนั้นควรมีคุณสมบัติประกอบพร้อมกันอย่างน้อย 5 ประการ

ประการแรก ควรจะต้องมีความสุจริต ความมีใจจริง ความตั้งใจจริง ความ
อดสาหะ อดทน และความเมตตาเสียสละ เป็นพื้นฐานด้านจิตใจ

ประการที่สอง ควรจะต้องมีวิชาความรู้ที่ถูกต้อง แม่นยำ ชำนาญ พร้อมทั้งมีฝีมือ
หรือความสามารถในเชิงปฏิบัติ เป็นเครื่องมือสำหรับประกอบการ

ประการที่สาม ควรจะต้องมีสติ ความขี้คิดและพิจารณาอันถี่ถ้วน รอบคอบ
เป็นเครื่องควบคุมกำกับให้ดำเนินงานไปได้โดยถูกต้อง เทียงตรงตามทิศทาง

ประการที่สี่ จะต้องมีความรอบรู้ มีความสามารถประสานงานและประสาน
ประโยชน์กับผู้อื่นอย่างกว้างขวาง เป็นเครื่องส่งเสริมให้ทำงานได้คล่องตัวและก้าวหน้า

ประการที่ห้า ซึ่งสำคัญที่สุด จะต้องมีความฉลาดรู้ในเหตุในผล ในความผิดถูก
ชั่วดีในความพอเหมาะพอดี เป็นเครื่องตัดสินใจและสั่งการปฏิบัติงานทั้งหมดให้เป็นไปอย่างมี
ประสิทธิภาพ

วันทนา เมืองจันทร์ (2542 : 24) ได้กล่าวว่ แนวทางในการนำหลักธรรมไปใช้ใน
การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา คือ

1. ควรยึดถือในความจริง ความถูกต้องดีงาม
2. ความรักธรรม ใฝ่ธรรม
3. การถือธรรมะเป็นใหญ่ ให้มีแรงเหนือ “มานะ”
4. ทุกคนต้องยอมให้แก่ธรรม ไม่ต้องยอมให้แก่คนด้วยกัน
5. ยอมให้แก่คนด้วยกัน เพื่อเห็นแก่ธรรมะ
6. พัฒนาค้นให้มีธรรมฉันทะ ให้คนส่วนหลักของสังคม มีธรรมฉันทะ
7. อยู่ด้วยปัญญา
8. ไม่ต้องอาศัยกิเลสเป็นแรงผลักดันให้สร้างความคิด
9. พยายามต้านเอาชนะกิเลสให้ได้

พระธรรมโกศาจารย์ (2542 : 126) ได้กล่าวถึง หลักแห่งความสำเร็จในการ
ปฏิบัติงานของผู้บริหาร คือ

1. ขยัน ประหยัด
2. ยืนหยัด อดทน
3. ทำตนเชื่อถือได้
4. อ่อนน้อมถ่อมตน
5. รู้จักประมาณตน
6. รู้ผิด รู้ชอบ

7. ตั้งปณิธาน
8. เข้าใจจิตใจผู้อื่น
9. ไม่โลภ รู้สันดาน
10. เด็ดเดี่ยว มั่นคง
11. เป็นคนใจกว้าง
12. กล้าได้ กล้าเสีย

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2542 : 48) ได้กล่าวถึงการปฏิบัติงานว่าเป็นการบริหารงานให้องค์กรหรือหน่วยงานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจะต้องสามารถชักจูงบุคคลต่างๆให้เกิดการปฏิบัติงานดังนี้

1. ปฏิบัติงานให้เสร็จเรียบร้อย ไม่คั่งค้าง
2. ศึกษาหาความรู้อยู่เป็นนิตย์
3. ฝึกฝนตนเองให้มีความรู้ความสามารถและความชำนาญ
4. ใช้ความรู้ความสามารถของตนให้เต็มที่ก่อนจะขอความร่วมมือจากผู้อื่น
5. มีความเข้มแข็งอดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและปัญหาที่บังพวน
6. คิดชอบ ทำชอบ และแก้ปัญหาได้
7. ใช้ทรัพยากร และใช้เวลาให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

พระราชวรมุณี (ปยุทธ์ ปยุตโต, 2540 : 7-28) อ้างถึงใน (ผกา สัตยธรรม, 2544 : 111) ได้กล่าวว่า การทำงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จนั้น ผู้ประกอบการงานควรจะต้องยึดถือหลักธรรมเป็นแนวในการปฏิบัติที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการ คือ ความเป็นผู้ไม่สันโดษในกุศลธรรมทั้งหลาย และความเป็นผู้ทำความเพียรโดยไม่ย่อท้อ ธรรมทั้ง 2 ข้อนี้ ถือว่าเป็นธรรมที่ตรงกับ พระมหาบัว ญาณสัมปันโน (2541 : 17-18) อ้างถึงใน (ผกา สัตยธรรม, 2544 : 105-106) ได้กล่าวไว้ว่า “เราผู้ปฏิบัติธรรม โปรดอย่ามัวคิดแต่เรื่อง ศีล หรือศีลสมาธิ จะทำให้เสียเวลาและศีลสมาธิเข้าไปอีก ทั้งๆที่ไม่ปรารถนาอยู่แล้ว ยิ่งจะทำให้เลวลงไป ดังคำที่เขาตำหนิ โปรดคิดให้ถูกจุดที่โลกต้องการคือสมบัติที่พึงใจหนึ่ง สุขกายและสุขใจหนึ่ง ทางที่ไหลมาแห่งสมบัติดังกล่าวนี้ คือความประพฤติดี ความขยันหมั่นเพียรในกิจที่ชอบ ประกอบตนอยู่ในสุจริตธรรม มีศาสนาเป็นหลักยึด มีอิทธิบาทสี่เป็นเครื่องดำเนินประจำตัวคือ ฉันทะ พอใจในงานเช่นเดียวกับเราพอใจในเงิน เพราะงานเป็นที่ไหลมาแห่งเงิน วิริยะ เพียรจนงานสำเร็จ และได้เงินมาอย่างสมใจ จิตตะ รักการทำงานเหมือนรักเงิน

วิมังสา ไตร่ตรองให้งานสำเร็จเรียบร้อย และตรงงาน เพื่อเงินอยู่เสมอ ในอิริยาบถทั้งสี่ เว้นแต่หลับอย่างอื่น เดิน นั่ง นอนแบบบุคคลสันต่า ไม่มีความคิดเพื่องานและเงิน เพราะถ้างานหมดเงินก็จำต้องหมด ไม่มีช่องทางไหลมา แล้วก็กลายเป็นคนสันต่า คือยืนก็อด เดินก็อด นอนก็อด ในท่าสี่อิริยาบถ เป็นท่าที่ทนอดทนหิวทั้งนั้น แล้วจะทนอยู่ได้อย่างไร ต้องตายไปไม่รอด ถ้ามีอิทธิบาททั้งสี่นี้อยู่ในใจ คนเรายังไม่จนมุมอย่างง่าย ๆ แม้ทางด้านการกุศลทุกประเภท อิทธิบาทย่อมเป็นเครื่องสนับสนุนให้สำเร็จไปได้โดยปราศจากอุปสรรค อิทธิบาททั้งสี่นี้คือ ทงก้าวน้ำ ไม่ให้การทำงานที่ทำล่าถอย ถ้าคุณลักษณะนี้อยู่ในประชาชนบ้านเมืองใด ย่อมจะทำให้ประเทศ และผู้นั้นเจริญก้าวหน้าทั้งด้านวัตถุและธรรมภายในใจ ถ้าต้องการความสุขความเจริญกันจริงๆ อย่างมีแบบฉบับแล้ว ก็ต้องลงมือทำตามแบบแปลนที่ได้ศึกษามา มีอิทธิบาทเป็นรากฐานของแปลนนั้นๆ ความเจริญก็เกิดขึ้นเป็นเงาตามตัว ”

พิภพ วังเงิน (2545 : 220) ได้อธิบายเกี่ยวกับการปฏิบัติงานไว้ว่า มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาต้องทำงานตามหน้าที่ ตามความถนัดของแต่ละคน และตามโอกาส บางงานต้องทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วย แต่ละอาชีพจะต้องอยู่ในขอบข่ายของกฎหมาย ศีลธรรม จรรยาบรรณ แห่งอาชีพ และบรรทัดฐานของสังคม โดยได้กล่าวถึงหลักการครองงานไว้ดังนี้

หลักการครองงาน

การครองงาน คือการประกอบอาชีพให้งานดำเนินไปราบรื่นยาวนาน บรรลุผลสัมเป็นประสงค งานอาชีพต้องเป็นงานสุจริต ถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ ควรจะมีความยุติธรรม ประหยัดแรงงาน เวลา และทุนทรัพย์

1. หลักปฏิบัติของการครองงานมีดังนี้
2. การทำงานไม่มีโทษ
3. การประกอบอาชีพสุจริต
4. การทำงานไม่คั่งค้างหลักการงานให้
5. เทคนิคการทำงาน
6. การรู้จักคุณค่าของเวลา
7. การบริหารทุนทรัพย์
8. การประหยัดและออม
9. การคบคนดีเป็นเพื่อนร่วมงาน
10. การงดเว้นอบายมุข

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2542) (อ้างถึงใน ชีระ รุญเจริญ, 2550 : 109-111) ได้กำหนดคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาด้านการทำงาน ที่เอื้อต่อการจัดและบริหาร การศึกษาตามแนว พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ปฏิบัติกิจกรรมทางด้านวิชาการ เกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษา
2. ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนา

บุคลากร และชุมชน

3. มุ่งมั่นพัฒนาผู้ร่วมงานให้ศึกษาปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ
4. พัฒนาแผนงานทางองค์กรให้สามารถปฏิบัติได้จนเกิดผลดี
5. พัฒนาและใช้นวัตกรรมการบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นลำดับ
6. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
7. รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้เป็นระบบ
8. ร่วมมือกับชุมชน และหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์
9. แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา
10. เป็นผู้นำและสร้างผู้นำ
11. สร้างโอกาสในการพัฒนาใช้ทุกสถานการณ์

ครูสภา (2553 : 13) จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อวิชาชีพและเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์กรวิชาชีพ โดยมีแบบแผนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. แสดงความชื่นชมและศรัทธาในคุณค่าของวิชาชีพ
2. รักษาชื่อเสียงและปกป้องศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ
3. ยกย่องและเชิดชูเกียรติผู้มีผลงานในวิชาชีพให้สาธารณชนรับรู้
4. ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริตตามกฎหมายระเบียบและแบบแผน

ของทางราชการ

5. ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ และใช้ความรู้ความสามารถในการพัฒนา

ครูและบุคลากร

6. สนับสนุนการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาครู การเรียนการสอน และ

การบริหารการศึกษา

7. ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัยและนำเสนอ

ผลงานที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ

8. เข้าร่วม ส่งเสริม และประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวิชาชีพหรือองค์กรวิชาชีพ
อย่างสร้างสรรค์

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมเป็นหลักในการปฏิบัติ
ต่อวิชาชีพของผู้บริหารที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลแก่งาน พฤติกรรมทางจริยธรรม
ด้านการปฏิบัติต่อวิชาชีพ ได้แก่ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต มีความรอบรู้
ยึดถือความถูกต้องดีงาม ขยัน ประหยัด อ่อนน้อมถ่อมตน เข้มแข็งอดทน ใช้ทรัพยากรและเวลา
ได้คุ้มค่า มีศาสนาเป็นหลักยึด มีความสามารถในการเชิงปฏิบัติ เป็นผู้นำและสร้างผู้นำ ชื่นชมศรัทธา
รักษาชื่อเสียงและปกป้องศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ มุ่งมั่นตั้งใจให้การสนับสนุนส่งเสริมคุณครูและ
บุคลากรพัฒนาผลงาน ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้มีผลงาน ตลอดจนเข้าร่วมกิจกรรมวิชาชีพอย่าง
สร้างสรรค์

พฤติกรรมทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อผู้รับบริการ

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2542 : 67) อ้างถึงใน
ทองมัน สิทธิกัน, (2553 : 52) ได้กำหนดคุณสมบัติของนักให้บริการต่อประชาชน และสังคมที่ดี
ไว้ดังนี้ คือ

1. Smart คือ มีบุคลิกสง่า น่ารัก รู้จักกาลเทศะ และมีความคิดที่กว้างไกล
2. Smile คือ ยิ้มแย้ม แจ่มใส ร่าเริง กระตือรือร้น
3. Speak คือ พูดจาสุภาพ ไพเราะ และน่าฟัง หรือที่เรียกว่าปิยวาจา
4. Seek คือ รู้จักค้นหาความต้องการของผู้รับบริการหรือประชาชน
5. Service คือ มีจิตสำนึกในการให้บริการ
6. Satisfaction คือ ทำให้ประชาชนพอใจ หรือประทับใจ หรือชื่นใจ

อนันต์ งามสะอาด (2547 : 2) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะเฉพาะของผู้มีจิตมุ่งบริการ

ในการทำงานดังนี้

1. หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสในการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น
2. เต็มใจทำงานร่วมกับผู้อื่น
3. ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
4. มีความเสียสละ
5. เรียนรู้ และเข้าใจผู้อื่น
6. เต็มใจเข้าร่วมกิจกรรมกับคนอื่น

7. เสนอตัวช่วยเหลือการทำงาน
8. ให้คำแนะนำช่วยเหลือ
9. คบคนอื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจ
10. แสดงน้ำใจกับเพื่อนร่วมงาน

องค์การบริหารส่วนตำบลชะอวด (2553 : ออนไลน์) ได้กล่าวว่า ค่านิยม
สร้างสรรค์ของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือจรรยาบรรณของข้าราชการตาม พ.ร.บ. ระเบียบข้าราชการ
พลเรือน พ.ศ. 2551 คือ ค่านิยมที่พึงประสงค์สำหรับการยึดถือปฏิบัติในการทำงานต่อผู้รับบริการ
ของเจ้าหน้าที่ของรัฐในปัจจุบัน 5 ประการ ได้แก่

1. กล้ายืนหยัดทำในสิ่งที่ถูกต้อง หมายถึง ยึดมั่นในความถูกต้อง
ความชอบธรรม เสียสละ ยึดหลักวิชาและจรรยาวิชาชีพ ไม่โอนอ่อนตามอิทธิพลใด
2. ซื่อสัตย์และมีความรับผิดชอบ หมายถึง ปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมา
แยกเรื่องส่วนตัวออกจากหน้าที่การงาน มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ต่อประชาชน ต่อการ
ปฏิบัติงาน ต่อองค์กร และต่อการพัฒนาปรับปรุงระบบราชการ
3. โปร่งใส ตรวจสอบได้ หมายถึง ปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กร
ให้มีความโปร่งใส ให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องได้ เปิดเผยข้อมูลข่าวสารภายใต้กรอบ
ของกฎหมาย
4. ไม่เลือกปฏิบัติ หมายถึง บริการประชาชนด้วยความเสมอภาค
เน้นความสะดวกรวดเร็ว ประหยัด และถูกต้อง ใช้ทรัพยากรของทางราชการให้คุ้มค่า
เสมือนหนึ่งการใช้ทรัพยากรของตนเอง เน้นการทำงานโดยยึดผลลัพธ์เป็นหลัก มีการวัดผลลัพธ์
และค่าใช้จ่าย

5. มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน หมายถึง ทำงานให้แล้วเสร็จตามกำหนด เกิดผลดี
แก่หน่วยงานและส่วนรวม ใช้ทรัพยากรของทางราชการให้คุ้มค่าเสมือนหนึ่งการใช้ทรัพยากร
ของตนเอง เน้นการทำงานโดยยึดผลลัพธ์เป็นหลัก มีการวัดผลลัพธ์และค่าใช้จ่าย

กิตติภูมิ มีประดิษฐ์ (2553 : ออนไลน์) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมทางจริยธรรม
ด้านผู้รับบริการพิจารณาสิ่งที่ควรทำและไม่ผิดจริยธรรมนั้นสามารถพิจารณาได้ใน 3 ประเด็น
คือ

1. เรื่องต้นทุนและผลประโยชน์ ผู้บริหารจะต้องเปรียบเทียบว่าสิ่งที่ตนตัดสินใจ
ปฏิบัติลงไปนั้นจะเกิดต้นทุน (Cost) กับผลประโยชน์รับ (Benefit) อย่างไร โดยใช้หลักการ
ผลประโยชน์ต้องมากกว่าต้นทุนที่ลงไป และผลประโยชน์ที่ว่ามีไข่มองแต่ผลกำไรที่จะเข้ามา
เท่านั้นแต่ต้องรวมถึงผลประโยชน์ที่จะตกอยู่กับกลุ่มคนที่เราเกี่ยวข้องด้วย เช่น ผู้บริโภคจะมี

ความเป็นอยู่ที่ดีหรือไม่ สุขภาพอนามัยและประโยชน์ที่ได้รับจากสินค้าหรือบริการดีหรือไม่ เหล่านี้ หมายถึง ผลตอบแทนที่ถูกต้องจริยธรรมและเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาหากคำตอบเป็นไปในทางบวก คือ นอกจากผลตอบแทนที่เราจะได้แล้ว ผลประโยชน์ต้องตกอยู่กับคนทั่วไป และมีมากกว่าต้นทุนที่ได้ลงไป สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือเป็นจริยธรรมที่นักธุรกิจต้องคำนึงถึง

2. ต้องไม่ขัดกับสิทธิมนุษยชน การพิจารณาว่าสิ่งที่ทำเป็นพฤติกรรมที่มีความถูกต้องทางจริยธรรมหรือไม่ ต้องดูว่าสิ่งนั้นขัดกับสิทธิมนุษยชน (Human Right) หรือไม่ อาทิ การกระทำดังกล่าวไปจำกัดสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เช่น การแสดงออก สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร สิทธิในการเลือกตั้งหรือการดำเนินชีวิตอย่างอิสระ สิทธิในการแสดงความคิดเห็นที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย สิทธิส่วนบุคคล ตลอดจนรวมถึงเกียรติยศและศักดิ์ศรี ความมั่งคั่งในขณะเดียวกัน

3. ความเสมอภาคและยุติธรรม สิ่งที่จะกระทำจะต้องมีความยุติธรรมและมีความถูกต้อง มีการกระทำอย่างเสมอภาค โดยเฉพาะในเรื่องจัดสรรผลประโยชน์ต่าง ๆ ไปยังบุคคลหรือกลุ่มชน การกระทำต้องไม่ก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมกับอีกฝ่ายหนึ่ง อาทิ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง หรือเลือกปฏิบัติกับกลุ่มคนในองค์กรหรือพนักงานคนใดคนหนึ่งเป็นพิเศษ หรือหากมีใครทำผิดกฎเกณฑ์แล้วไม่ลงโทษหากเรามีการกระทำเช่นนี้ ถือว่าเป็นผู้บริหารที่ไม่มีจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจ

คสุสกา (2553 : 14) จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องให้บริการด้วยความจริงใจและเสมอภาค ไม่เรียกร้อยหรือรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ โดยมีแบบแผนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. ปฏิบัติงานหรือให้บริการอย่างมีคุณภาพ โดยคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้รับบริการ

1.1 สิทธิเสรีภาพในฐานะที่เป็นมนุษย์

1.2 สิทธิทางสังคมเศรษฐกิจ

1.3 สิทธิเสรีภาพในฐานะพลเมือง

(มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553 : ออนไลน์)

2. ส่งเสริมให้มีการดำเนินงานเพื่อปกป้องสิทธิเด็ก เยาวชนและผู้ด้อยโอกาส

3. บริหารโดยยึดหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาล

ได้แก่

3.1 หลักนิติธรรม คือบริหารงานโดยยึดตัวบทกฎหมาย รวมทั้งการออกระเบียบ ข้อบังคับ

3.2 หลักคุณธรรม คือการทำความดีของนักเรียน ผู้บริหาร และครูเป็นแบบอย่างที่ดี แก่นักเรียน

3.3 หลักความโปร่งใส คือการแจ้งหลักเกณฑ์การเรียนการสอนผ่านจุดประสงค์ให้นักเรียนได้ทราบและ แจ้งงบประมาณที่โรงเรียนได้รับจัดสรรให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ

3.4 หลักการมีส่วนร่วม คือ เปิดโอกาสให้ครู นักเรียน กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3.5 หลักความรับผิดชอบ คือกำหนดมาตรฐานภาระงานให้แก่ครู บุคลากรได้รับรับผิดชอบ ออกคำสั่งมอบหมายงานในหน้าที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้บุคลากร ได้ถือปฏิบัติอย่างถูกต้อง

3.6 หลักความคุ้มค่า คือการจัดกิจกรรมส่งเสริมการประหยัดน้ำประหยัดไฟฟ้า รณรงค์ให้ครูนักเรียนได้ใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่าทั้งสื่อการเรียนการสอนและงบประมาณ (ถวิล อนุรักษ์, 2553 : ออนไลน์)

4. รับฟังความคิดเห็นที่มีเหตุผลของศิษย์และผู้รับบริการ

5. ให้ครูและบุคลากร มีส่วนร่วมวางแผนการปฏิบัติงานและเลือกวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมกับตนเอง

6. เสริมสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ศิษย์และผู้รับบริการด้วยการรับฟังความคิดเห็น ยกย่อง ชมเชย และให้กำลังใจอย่างกัลยาณมิตร

7. ให้ศิษย์และผู้รับบริการ ได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิดหรือวิธีการที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิชาชีพ

จากที่ได้กล่าวมา จึงสรุปได้ว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อผู้รับบริการ เป็นความประพฤติของผู้บริหารที่ให้เกิดผลดีต่อ นักเรียน ครู ผู้ปกครอง หรือชุมชน ได้แก่ผู้บริหารต้องให้บริการด้วยความจริงใจเสมอภาค ไม่เรียกร้องหรือรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งโดยมิชอบ ผู้บริหารต้องมีบุคลิกสง่า ยิ้มแย้ม พุดจาสุภาพ มีจิตสำนึกในการให้บริการกล้ายืนหยัดทำในสิ่งที่ถูกต้อง ซื่อสัตย์และมีความรับผิดชอบ มีความเสมอภาคและยุติธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ ไม่เลือกปฏิบัติ มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน ปฏิบัติงานหรือให้บริการอย่างมีคุณภาพ ส่งเสริมให้มีการดำเนินงานเพื่อปกป้องสิทธิเด็ก บริหารโดยยึดหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี รับฟังความคิดเห็นที่มีเหตุผลของศิษย์และผู้รับบริการ ให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมวางแผนการปฏิบัติงานและเลือกวิธีการปฏิบัติ เสริมสร้างความภาคภูมิใจยกย่อง ชมเชย และให้กำลังใจอย่างกัลยาณมิตร ให้ผู้รับบริการ ได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิดหรือวิธีการที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิชาชีพ

พฤติกรรมทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

การครองคนเป็นการปรับตัวทางด้านจริยธรรมของบุคคลเพื่อให้เข้ากับบุคคลอื่นได้ตามธรรมชาติ มนุษย์ทุกคนต้องอยู่ในสังคม เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องพึ่งพาอาศัยกัน เอื้ออาทรต่อกัน ต้องการความรักความอบอุ่น ความมั่นคงปลอดภัย ต้องพบปะสมาคม ติดต่อกันสัมพันธ์กัน

บุญมี แทนแก้ว (2539 : 70) กล่าวว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ คือการมีพรหมวิหาร 4 ได้แก่

1. มีความเมตตาปรารถนาจะให้บุคคลอื่นเป็นสุข
2. มีความสงสารคิดหาทางจะช่วยเหลือให้บุคคลอื่นพ้นจากความทุกข์
3. มีความปลาบปลื้มปีติยินดีในความสำเร็จความก้าวหน้าของบุคคลอื่น
4. มีความวางเฉย และเห็นอกเห็นใจแก่บุคคลผู้ได้รับความทุกข์

ทินพันธุ์ นาคตะ (2543 : 50) ได้ให้ความเห็นว่า ผู้ที่เป็นผู้บังคับบัญชา หรือหัวหน้างาน จะต้องมียุทธศาสตร์สัมพันธ์อยู่ด้วย หลักดังกล่าวใช้ได้ทั้งกับผู้บังคับบัญชากับเพื่อนร่วมงานและกับผู้บังคับบัญชาเหนือตน หลักต่างๆ ที่พึงยึดถือ ก็คือ

1. ทำให้ผู้บังคับบัญชารู้สึกว่ามีความมั่นคงในการทำงาน
2. ให้ความเห็นอกเห็นใจ
3. ใ้บ่าเหนืงความชอบตามควรแก่โอกาส
4. ให้การยอมรับนับถือว่ามีส่วนร่วมในผลสำเร็จของงาน
5. ให้พยายามเอาใจใส่ในหน้าที่ความรับผิดชอบ
6. เอาใจเขามาใส่ใจเรา และมีความเข้าใจอันดีต่อกัน
7. มีความแนบเนียน
8. รู้จักกาลเทศะ

พิภพ วังเงิน (2545 : 216-218) ได้กล่าวถึง หลักการปฏิบัติต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพว่าเป็นหลักธรรมเพื่อกระทำความดีครองคน ดังนี้

1. กุศลกรรมบถ 10

เป็นแนวทางประพฤติดี เป็นหลักธรรมเพื่อกระทำความดี เป็นการดำเนินชีวิตในแนวทางดีกุศลกรรมบถ 10 ประกอบด้วยกายกรรม 3 วชิกรรม 4 มโนกรรม 3 ดังนี้

1.1 กายกรรม 3

1.1.1 เว้นจากการฆ่า ไม่ประทุษร้าย โหดร้าย ทารุณ ทำลายผู้ที่ด้อยกว่า

1.1.2 เว้นจากการลักทรัพย์ ส่งเสริมให้ทำมาหาเลี้ยงชีวิตด้วยความสุจริต

ไม่ประกอบอาชีพเบียดเบียนสร้างความทุกข์แก่ผู้อื่น

1.1.3 เว้นประพฤติดิฉันในกาม เคารพให้เกียรติคู่ครอง ไม่สำส่อนทางเพศ รู้จักควบคุมความรู้สึกทางกามารมณ์ เพื่อป้องกันความผิดทางเพศ

1.2 วชิกรรม 4

1.2.1 เว้นจากการพูดเท็จ

1.2.2 เว้นจากการพูดต่อเสียด

1.2.3 เว้นจากการพูดคำหยาบ

1.2.4 เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

1.3 มโนกรรม 3

1.3.1 ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น

1.3.2 ไม่คิดพยาบาทปองร้าย

1.3.3 เห็นชอบตามทำนองครองธรรม

2. พุทธจริยธรรมเพื่อส่งเสริมการครองคน

2.1 เมตตา คือความรักใคร่ ประารถนาให้เป็นสุข มีน้ำใจไมตรี เพื่อแผ่ประโยชน์สุข

2.2 กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ประารถนาปลดเปลื้องทุกข์ยาก บำบัดความเดือดร้อนของมนุษย์และสัตว์

2.3 มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตใจพอใจในสุขที่ตนเบิกบาน พลอยยินดีเมื่อเขาได้ดีมีสุขเจริญงอกงาม

2.4 อุเบกขา วางใจเป็นกลาง เทียงธรรม ไม่เอนเอียง

3. อคติธรรม 4

ความลำเอียง เป็นตัวทำลายความเที่ยงธรรม ความยุติธรรม

3.1 ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรักใคร่กัน

3.2 โทสาคติ ลำเอียงเพราะไม่ชอบกัน

3.3 โมหาคติ ลำเอียงเพราะเขลา

3.4 ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว

4. หลักการครองคน

หลักการครองคนเป็นหลักการสร้างความรัก ความผูกพันด้านจิตใจ ของมนุษย์เพื่อปรับตัวเข้าหากันการปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพและเกรงใจ มีความเมตตาอกัฏ เป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน ครองใจกันอยู่ได้นาน มีความสัมพันธ์ที่ดี มีความสามัคคี ปรับตัวเข้าหากันฉันท์มิตร หรือพี่น้อง มีหลักปฏิบัติดังนี้

- 4.1 การครองใจกัน
- 4.2 ความสามัคคี
- 4.3 ความเคารพและความเกรงใจ
- 4.4 ความเมตตาและอกัฏ
- 4.5 การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
- 4.6 การคบกันฉันท์มิตร

คुरुสกา (2553 : 15) จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรม ความสามัคคีในหมู่คณะ โดยมีแบบแผนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. ริเริ่มสร้างสรรค์ในการบริหารเพื่อให้เกิดการพัฒนาทุกด้านต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

2. ส่งเสริมและพิทักษ์สิทธิของผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ
3. เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา
4. ใช้ระบบคุณธรรมในการพัฒนาผลงานของผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ
5. มีความรัก ความสามัคคี และร่วมใจกัน สนึกกำลังในการพัฒนาการศึกษา
6. ยอมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ร่วมประกอบอาชีพ

จากที่ได้กล่าวมา จึงสรุปได้ว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ เป็นการปฏิบัติ หรือความประพฤติของผู้บริหารสถานศึกษาพึงช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ ใช้พรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ใช้หลักการครองคน สร้างความสามัคคีใน หมู่คณะซึ่งทำให้เกิดเป็นความศรัทธา ผู้บริหารต้องเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ในการบริหารเพื่อให้เกิดการพัฒนาในทุกด้าน ส่งเสริมและพิทักษ์สิทธิ เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา ใช้ระบบคุณธรรมในการพิจารณาผลงาน มีความรัก ความสามัคคี และร่วมใจกันผลึกกำลังในการพัฒนาการศึกษา ยอมรับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

พฤติกรรมทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อสังคม

พิภพ วังเงิน (2546 : 250) ได้กล่าวถึง แนวทางปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงคุณธรรมในการดำรงชีวิตที่รับผิดชอบต่อสังคม ดังนี้

1. การมีวินัยในตนเอง
2. การมีความกล้าหาญทางจริยธรรม
3. การมีจิตใจหรือจิตสำนึกสาธารณะ
4. การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม
5. การมีความผูกพันและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบ

มีส่วนร่วม

6. การให้ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและสมาคม

สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (2547 : 120) ได้กำหนดมาตรฐานจรรยาบรรณของผู้บริหารที่มีต่อองค์กร ชุมชน และสังคมไว้ดังนี้

1. พึงให้ความสำคัญ และมีความจงรักภักดีต่อองค์กร รักษาเกียรติภูมิขององค์กร ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่องค์กร
2. พึงดูแลรักษาและใช้ทรัพยากรส่วนรวมขององค์กร อย่างประหยัด คุ่มค่าและมีประสิทธิภาพ

3. พึงสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน และสร้างสันติภาพ สันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม

คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาทางสังคม ที่เอื้อต่อการจัดและบริหารการศึกษาตามแนว พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2542) (อ้างถึงในธีระ รุญเจริญ, 2550 : 109-111) ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. เป็นผู้มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
2. เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ
3. เป็นผู้มีความรู้ทางสังคมดี
4. สามารถที่จะร่วมงานกับผู้อื่น
5. มีน้ำใจและถ่อมตน
6. มีความแนบเนียน

7. มีความยุติธรรม
8. ให้ผู้น้อยพบปะได้ง่าย
9. กินง่ายอยู่ง่ายไม่ถือตัว เข้ากับคนทุกชั้นได้
10. ชมคนเป็น และขยันหม
11. ละเว้นการประพฤติชั่ว
12. เป็นผู้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม
13. เป็นสัญลักษณ์ขององค์กร
14. สร้างบริหารและร่วมงานด้วยหลักการที่ดี
15. ความเป็นผู้ใหญ่มีใจกว้าง

ชนพร แยมสุดา (2553 : ออนไลน์) ได้กล่าวถึงความผูกพันเนื่องจากบรรทัดฐานทางสังคมไว้ว่า เป็นความจงรักภักดีและตั้งใจที่จะอุทิศตนให้กับองค์กร เป็นบรรทัดฐานทางจิตใจของบุคคล ที่ต้องการทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย เป็นข้อผูกมัดด้านจริยธรรมภายในบุคคลที่มีต่อองค์กร คือ บุคคลรู้สึกว่เมื่อเข้าไปเป็นสมาชิกก็ต้องมีความยึดมั่นผูกพันต่อองค์กร เป็นหน้าที่หรือความผูกพัน ที่สมาชิกต้องปฏิบัติต่อองค์กรจากผลการวิจัยที่ผ่านมาพบว่า การที่บุคคลมีความยึดมั่นต่อองค์กรสูงจะมีแนวโน้มว่าจะคงอยู่ทำงานกับองค์กรเป็นเวลานาน เป็นตัวบ่งชี้ประสิทธิภาพขององค์กรเนื่องจากมีความสำคัญกับความพึงพอใจในงาน ความไว้วางใจระหว่างผู้ปฏิบัติงาน และลักษณะผู้นำที่สร้างความน่าเชื่อถือและไว้วางใจ มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวในการทำงานและปรับตัวขององค์กรรวมทั้งมีผลต่อพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติงาน ได้แก่ผลการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในงาน การขาดงาน การมาทำงานสาย และการลาออกจากงาน ความยึดมั่นผูกพันต่อองค์กรเป็นตัวทำนายการลาออกได้ดีกว่าความพึงพอใจในงาน บุคคลที่มีความยึดมั่นผูกพันต่อองค์กรจะตอบแทนองค์กรด้วยการแสดงพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร การให้ความช่วยเหลือในองค์กรด้านๆอย่างเต็มความรู้ความสามารถ และพบว่าบุคคลที่มีความยึดมั่นผูกพันด้านจิตใจสูง จะคงอยู่กับองค์กรเพราะเหตุผลว่าอยากอยู่กับบุคคลที่มีความยึดมั่นผูกพันด้านการคงอยู่ หรือด้านการลงทุนสูงจะคงอยู่กับองค์กร เพราะเหตุผลว่ามีความจำเป็นต้องอยู่ และบุคคลที่มีความยึดมั่นต่อองค์กรด้านบรรทัดฐานสูง จะคงอยู่กับองค์กร เพราะเหตุผลว่าควรอยู่

คุรุสภา (2553 : 16) จรรยาบรรณต่อสังคม ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม และยึดมั่นในการ

ปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมีแบบแผนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. ยึดมั่น สนับสนุน และส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในทางวิชาการ หรือวิชาชีพแก่ชุมชน
3. ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อให้ศิษย์และผู้รับบริการเกิดการเรียนรู้ และสามารถดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
4. เป็นผู้นำในการวางแผนและดำเนินการเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พัฒนาเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และศิลปวัฒนธรรม

จากที่ได้กล่าวมา จึงสรุปได้ว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อสังคม จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของผู้บริหาร การปฏิบัติของผู้บริหาร อันทำให้เกิดผลดี มีประสิทธิภาพต่อองค์กร ชุมชน และสังคมเป็นการกระทำที่แสดงออกให้เห็นเป็นแบบอย่างที่ดี ได้แก่ มีวินัยในตนเอง กล่าวหาญทางจริยธรรม จิตสำนึกสาธารณะ ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ยึดมั่น สนับสนุนส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ให้ความร่วมมือช่วยเหลือในทางวิชาการ ส่งเสริมกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และสามารถดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นผู้นำในการวางแผนและดำเนินการเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พัฒนาเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และศิลปวัฒนธรรม

ในการบริหารจัดการสถานศึกษานั้นปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่ถือเป็นหลักใหญ่ คือ การมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีคุณธรรมและจริยธรรม พฤติกรรมด้านจริยธรรมในการบริหารจัดการ คือ พฤติกรรมที่ไม่ใช่เพียงแต่ถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้นแต่ต้องเป็นพฤติกรรมที่ถูกต้องภายในกรอบของคุณธรรม จริยธรรมที่บุคคลในสังคมโดยทั่วไปยอมรับได้ นอกจากนี้จริยธรรมเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะสร้างศรัทธา ซึ่งจะเป็แรงจูงใจให้เกิดความสามัคคีร่วมมือกันปฏิบัติงานเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกันได้ ทำให้ผู้ร่วมงานทุกคนในองค์กรเกิดความเชื่อถือและเชื่อมั่นในตัวผู้นำ หลักจริยธรรมจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในการนำมาใช้เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง ต่อวิชาชีพ ต่อผู้รับบริการ ต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ และต่อสังคมรวมทั้งมีส่วนช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษา ได้นำหลักจริยธรรมมาใช้ในการบริหารงานในโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมใจ เขียวสด (2536 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณธรรมและจริยธรรม สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และผู้บังคับบัญชาผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ในด้านอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านคุณธรรมจริยธรรม ต่อวิชาชีพการบริหารการศึกษา ด้านคุณธรรมและจริยธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน และด้านคุณธรรมและจริยธรรมต่อสังคม ผลการวิจัยปรากฏว่า บุคคลทั้ง 3 กลุ่มมีความคิดเห็นต่อข้อกำหนดเป็นคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ทุกข้อ ไม่ต่ำกว่าเห็นด้วยมาก ได้แก่มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่การทำงาน และประสานการปฏิบัติงานให้เกิดผลดี เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนด ปฏิบัติต่อผู้บังคับบัญชาด้วยความเป็นมิตรอย่างสม่ำเสมอโดยยึดหลักพรหมวิหารธรรม ให้เกียรติและให้ความไว้วางใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความจริงใจ เชื่อมมั่นว่าการศึกษาคือเครื่องมือในการพัฒนาคุณธรรมของประชากร ยึดหลักเหตุผลและความมีสติสัมปชัญญะในการตัดสินใจและการควบคุมอารมณ์

ธีรพล บุญสุข (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างทางจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนะของครู และคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนในจังหวัดกระบี่ ใน 3 ด้าน คือ ด้านการครองตน ด้านการครองคน และด้านการครองงาน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดกระบี่มีพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างทางจริยธรรม อยู่ในระดับดีทั้ง 3 ด้าน และเมื่อเปรียบเทียบทัศนะของครูกับคณะกรรมการสถานศึกษาที่มีต่อพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างทางจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนในภาพรวมและรายด้านพบว่าไม่แตกต่างกัน

ชูศักดิ์ ชาญช่วง (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งในภาพรวมและรายด้าน การมีส่วนร่วมตามบทบาทของคณะกรรมการโรงเรียน อยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านการรับทราบความก้าวหน้า การดำเนินงานตามแผน และด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน อยู่ในระดับมาก พฤติกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมตามบทบาทของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมพบว่าทั้งสองด้าน คือ ด้านการจูงใจ และการกำหนดเป้าหมาย

ศักดิ์ชัย ณรงค์หนู (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมจริยธรรมผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการศึกษาค้นพบว่า

1) พฤติกรรมจริยธรรมผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตาม อายุ วุฒิการศึกษา และสถานที่ตั้งของโรงเรียน โดยรวม อยู่ในระดับที่ 4 คือยึดหลักการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ หรือกฎหมายของสังคม 2) พฤติกรรมจริยธรรมผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา ที่มีอายุและวุฒิการศึกษาต่างกัน มีพฤติกรรมด้านจริยธรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 3) โรงเรียนประถมศึกษาที่มีสถานที่ตั้งต่างกัน ผู้บริหารโรงเรียนมีพฤติกรรมด้านจริยธรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความเมตตา กรุณา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) โดยพฤติกรรมด้านจริยธรรมผู้บริหารโรงเรียนของอำเภอแปลงยาว อำเภอบางคล้า อำเภอเมือง อำเภอบ้านโพธิ์สูงกว่าอำเภอบางน้ำเปรี้ยว อำเภอแปลงยาว อำเภอบางคล้า อำเภอเมืองสูงกว่าอำเภอนวมสารคาม

ศราวุธ สิทธิราช (2544 : 53-73) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนตามทัศนะของกรรมการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอนิคมน้ำอุ่น จังหวัดสกลนคร เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนะของกรรมการสถานศึกษา ด้านภาวะผู้นำ ด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ความสามารถในการบริหาร และด้านคุณธรรมจริยธรรม พบว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาโดยรวมรายด้านทั้ง 4 ด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านภาวะผู้นำ ด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ความสามารถ ในการบริหาร ด้านคุณธรรมจริยธรรมตามลำดับ

พิชญเศ โภกทอง (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะที่เป็นจริงของผู้บริหารโรงเรียน ตามทัศนะของพนักงานครูเทศบาลในโรงเรียนสังกัดเทศบาล เขตการศึกษา 7 ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาคุณลักษณะที่เป็นจริงของผู้บริหารโรงเรียน ตามทัศนะของพนักงานครูเทศบาลในโรงเรียนสังกัดเทศบาล เขตการศึกษา 7 ในด้านความรู้ ด้านความเหมาะสม ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านบริการสังคม ด้านบุคลิกภาพ ด้านคุณธรรมจริยธรรม พบว่าพนักงานครูเทศบาลมีทัศนะต่อคุณลักษณะทุกด้านในระดับมาก ยกเว้นด้านคุณธรรมจริยธรรมมีทัศนะต่อคุณลักษณะในระดับมากที่สุด โดยมีทัศนะต่อคุณลักษณะสูงสุดแต่ละด้านคือ ด้านความรู้ ได้แก่ มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบวินัยของข้าราชการ ด้านความสามารถ ได้แก่ มีความสามารถในการประสานงานกับหน่วยงานอื่นจนได้รับผลดี ด้านความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ที่จะริเริ่มพัฒนาโรงเรียนอยู่เสมอ ด้านบริการสังคม ได้แก่ นำโรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ประเพณีอันดีงามของสังคมในท้องถิ่น ด้านบุคลิกภาพ ได้แก่ มีการแต่งกายสะอาดเหมาะสมกับกาลเทศะสุภาพเรียบร้อย ด้านคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ ยึดหลักความถูกต้องหรือหลักคุณธรรมใน

การปฏิบัติงาน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพนักงานครูเทศบาลในโรงเรียนสังกัดเทศบาล
เขตการศึกษา 7 จำแนกตามเพศ ประสบการณ์การทำงาน มีทัศนคติต่อคุณลักษณะที่เป็นจริงของ
ผู้บริหารโรงเรียน ทั้ง 6 ด้าน ไม่แตกต่างกัน และมีทัศนคติต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหาร
โรงเรียน ไม่แตกต่างกัน จำแนกตามอายุ มีทัศนคติต่อคุณลักษณะที่เป็นจริงของผู้บริหารโรงเรียนทั้ง
6 ด้าน ไม่แตกต่างกัน แต่มีทัศนคติต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียน แตกต่างกัน

อำนาจ จิตต์วงศ์ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมทางจริยธรรม
ของผู้บริหารดีเด่นโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนะของครู และกรรมการสถานศึกษาในจังหวัด
นราธิวาส ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารดีเด่นโรงเรียนประถมศึกษาตาม
ทัศนะของครู และกรรมการสถานศึกษาในจังหวัดนราธิวาส ทั้ง 3 ด้านอยู่ในระดับดี เมื่อ
พิจารณารายด้าน ผู้บริหารมีพฤติกรรมทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อผู้อื่นมากที่สุด รองลงมาเป็น
ด้านการปฏิบัติตน และด้านการปฏิบัติงาน ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมทางจริยธรรมของ
ผู้บริหารดีเด่นโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนะของครู และกรรมการสถานศึกษาโดยภาพรวมและ
รายด้าน มีความแตกต่างกัน ผลการเปรียบเทียบ ผู้บริหารดีเด่นโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัด
นราธิวาส ที่มีอายุต่างกัน ประสบการณ์ต่างกัน มีพฤติกรรมทางจริยธรรมตามทัศนะของครูและ
กรรมการสถานศึกษาแตกต่าง ส่วนด้านการปฏิบัติตนและด้านปฏิบัติต่อผู้อื่นมีความแตกต่างกัน
และผลการรวบรวมความคิดเห็นของครูและกรรมการสถานศึกษาที่มีต่อพฤติกรรมทางจริยธรรม
ของผู้บริหารดีเด่นโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดนราธิวาสประเด็นขาดความยุติธรรมมีความถี่
มากที่สุด รองลงมาคือ การตรงต่อเวลา และการแต่งกายไม่สุภาพ ส่วนกรรมการสถานศึกษา
มีความคิดเห็นว่าปัญหาพฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารดีเด่นโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัด
นราธิวาส ประเด็นขาดการพัฒนางานให้ก้าวหน้าและทันสมัยมีความถี่มากที่สุด รองลงมาคือ การ
ตรงต่อเวลา และการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

พระมหาถนอม ถาวโร คมสันต์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษา
คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร ตามทัศนะของครูในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 3 และ
ช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษา พบว่า คุณธรรม
และจริยธรรมของผู้บริหาร ตามทัศนะของครูในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดนครราชสีมา โดยรวม พบว่า อยู่ในอันดับมากทุกด้าน
ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ คุณธรรมและจริยธรรมต่อตนเอง รองลงมาคือ คุณธรรมและจริยธรรม
ต่อสังคมและประเทศชาติ ส่วนคุณธรรมและจริยธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน อยู่ในอันดับน้อยที่สุด

ชัยพงษ์ กองสมบัติ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สมรรถนะของ
ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในจังหวัดหนองคาย ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนเอกชน

จังหวัดหนองคาย มีสมรรถนะในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย คือ สมรรถนะด้านจริยธรรม สมรรถนะด้านการปฏิบัติงาน และสมรรถนะด้านความรู้ตามลำดับ ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในจังหวัดหนองคาย มีความต้องการในการพัฒนาสมรรถนะในด้านความรู้

ความเข้าใจ หลักการบริหารใน 3 อันดับแรก คือ หลักการบริหาร คุณธรรมของผู้บริหาร และการเป็นผู้นำหรือมีความรู้ทางวิชาการของผู้บริหาร

อดุลย์ ทรายิ่ง (2549 : 114) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการบริหารของผู้อำนวยการกองการศึกษา ตามที่เสนอของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดเทศบาลในจังหวัดปัตตานี ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการบริหารของผู้อำนวยการกองการศึกษา ตามที่เสนอของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดเทศบาลในจังหวัดปัตตานีด้านคุณธรรมจริยธรรม ผู้อำนวยการกองศึกษามีพฤติกรรมการบริหารตามที่เสนอของผู้บริหารสถานศึกษาและครู ในข้ออุตสาหกรรม เพื่อให้เกิดความสำเร็จในงาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($X = 4.01$) รองลงมาได้แก่ข้อมีวินัยในการปฏิบัติงาน กับข้อไม่ถือตัว ไม่ถือยศศักดิ์ปรับตัวได้กับบุคคลและผู้ร่วมงานตามเหมาะสมกับฐานะหน้าที่ของตน มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ ($X = 3.99$) และข้อไม่มีความโลภ รู้จักสันโดษมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($X = 3.67$)

เสถียร จำริญ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องพฤติกรรมผู้นำทางจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามที่เสนอของครู กลุ่มตรวจราชการเบญจลักษณ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 ผลการศึกษาค้นพบว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามที่เสนอของครู กลุ่มตรวจราชการเบญจลักษณ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 มีพฤติกรรมภาวะผู้นำอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.82 ครูที่มีเพศและประสบการณ์ในการทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมผู้นำทางจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามที่เสนอของครู กลุ่มตรวจราชการเบญจลักษณ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 ทั้งด้านการบริหารตนเอง ด้านการบริหารงาน และด้านการบริหารคน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

ไพบุลย์ ไชยเสนา (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สมรรถนะการบริหารงานของผู้บริหาร โรงเรียนฝึกออาชีพกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนฝึกออาชีพ กรุงเทพมหานคร โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($X = 3.38$) เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า สมรรถนะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนฝึกออาชีพกรุงเทพมหานคร ด้านคุณธรรมจริยธรรม ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($SD = 3.53$) ส่วนสมรรถนะการบริหาร

งาน 4 ด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

มูฮัมหมัดฮัสสัน อาสลัม อัลอิกลาส (2551 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนคติของครูในอำเภอบาเจาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) พฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนคติของครูในอำเภอบาเจาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1 ใน 3 ด้านอยู่ในระดับบ้อยเมื่อพิจารณารายด้าน ผู้บริหารมีพฤติกรรมทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติงานสูงสุด รองลงมาเป็นด้านการปฏิบัติตน และด้านปฏิบัติต่อผู้อื่น ตามลำดับ 2) ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ด้านการปฏิบัติตน โดยภาพรวมอยู่ในระดับบ้อย เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า การแต่งกายสุภาพ เรียบร้อย และเหมาะสมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด รองลงมาได้แก่ การละเว้นจากสิ่งเสพยาเสพติด ทุกชนิด และข้อที่ไม่เป็นหนี้เป็นสินส่วนตัว มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยที่สุด ด้านการปฏิบัติงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับบ้อย เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ความซื่อสัตย์สุจริตในการทำงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด รองลงมาได้แก่ ข้อมีความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จ และข้อที่ไม่ใช้เวลาราชการเพื่องานส่วนตัว มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยที่สุด ด้านการปฏิบัติต่อผู้อื่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับบ้อย เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า การวางตนเหมาะสม ไม่ถือตัว ไม่ถือยศศักดิ์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด รองลงมาได้แก่ ข้อมีความเมตตากรุณา และข้อมีความยุติธรรม ไม่ลำเอียง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยที่สุด 3) ผลการเปรียบเทียบ พฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนคติของครูที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี และ 41 ปีขึ้นไป จำแนกด้าน การปฏิบัติตนมีอย่างน้อย 1 คู่ที่แตกต่างกัน โดยครูที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี มีทัศนคติต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สูงกว่าครูที่มีอายุระหว่าง 30-40 ปี ในขณะที่อายุ 30-40 ปี มีทัศนคติต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ต่ำกว่าครูที่มีอายุระหว่าง 41 ปีขึ้นไป สำหรับการจำแนกด้านการปฏิบัติงาน และด้านการปฏิบัติต่อผู้อื่นไม่แตกต่างกัน และประสบการณ์ต่ำกว่า 5 ปี 5-10 ปี และมากกว่า 10 ปี ไม่แตกต่างกัน ทั้งการจำแนกด้านการปฏิบัติตน ด้านการปฏิบัติงาน และด้านการปฏิบัติต่อผู้อื่น

นายศักดิ์ดา ลาวัง (2552 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรม การบริหารด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1) พฤติกรรมการบริหารด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาที่ขนาดโรงเรียนแตกต่างกันมีทัศนคติต่อพฤติกรรมการบริหาร ด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ไม่แตกต่าง ด้านประสบการณ์ในการบริหารงานแตกต่างกัน

มีทัศนคติต่อพฤติกรรมกรรมการบริหาร ด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน

2) พฤติกรรม การบริหารด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนที่สอนอยู่ในโรงเรียนขนาดแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ ครูผู้สอนที่สอนอยู่ในโรงเรียนขนาดกลางมีทัศนคติต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาแตกต่างกันกับครูผู้สอนที่สอนอยู่ในโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขนาดใหญ่แตกต่างกัน โดยครูผู้สอนที่สอนอยู่ในโรงเรียนขนาดกลางมีทัศนคติต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาต่ำกว่าครูผู้สอนที่สอนอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาดเล็ก 3) ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน 4) ส่วนในด้านผู้บริหารสถานศึกษากับครูผู้สอนพบว่าทัศนคติของครูผู้สอนกับผู้บริหารสถานศึกษาแตกต่างกัน โดยที่ ครูผู้สอนมีทัศนคติต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสูงกว่าทัศนคติของผู้บริหารสถานศึกษาว่าเป็นสิ่งเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิต และทำให้รู้จักคน รู้สถานะของคน ใช้หลักมนุษยสัมพันธ์เพื่อสร้างน้ำใจในการทำงาน มีความตระหนักในการนำความคิด และการปฏิบัติ รวมทั้งการเสริมสร้างภูมิธรรม ภูมิปัญญา เพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อคนในสังคมไม่ว่าจะเป็นนักเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชนที่อาศัยอยู่ การทำงาน พฤติกรรมทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ได้แก่ ความเสียสละ ความสามัคคี ความยุติธรรม ความมีมนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น

ทองมัน สิทธิกัน (2553 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของพนักงานครู ในสังกัดเทศบาลนครยะลา ผลการวิจัยพบว่า

1) พฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทัศนะของพนักงานครู สังกัดเทศบาลนครยะลาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ผลปรากฏว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมด้านการปฏิบัติต่องาน ด้านการปฏิบัติต่อตนเอง ด้านการปฏิบัติต่อบุคคลอื่น และด้านการปฏิบัติต่อสังคมอยู่ในระดับมาก โดยที่ด้านการปฏิบัติต่องานมีพฤติกรรมทางจริยธรรมต่ำกว่าด้านอื่นๆ 2) ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทัศนะของพนักงานครู สังกัดเทศบาลนครยะลา จำแนกตามวุฒิการศึกษา มีทัศนะต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านผลปรากฏว่าทุกด้านไม่แตกต่างกัน 3) ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทัศนะของพนักงานครู สังกัดเทศบาลนครยะลา จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน มีทัศนะต่อ

พฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านผลปรากฏว่าทุกด้านไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การบริหาร การศึกษาเป็นการจัดกิจกรรมที่ต้องอาศัยบุคคลหลายฝ่ายร่วมกันดำเนินการเพื่อก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม พัฒนา การพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพ เพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย โดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านพฤติกรรมทางจริยธรรม เด็ก เยาวชน ประชาชน บุคคลในสังคมให้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามระเบียบแบบแผนที่สังคมได้กำหนดเอาไว้

ดังนั้นการที่จะส่งเสริมสนับสนุน พัฒนาให้เด็ก เยาวชน และสมาชิกในสังคมให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมได้นั้น ผู้บริหารควรจะประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้ได้ก่อน โดยดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและต้องมีสมรรถภาพ ด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรม จริยธรรม ตลอดทั้งต้องมีจรรยาบรรณวิชาชีพ ซึ่งจะเห็นได้ว่าศาสนานับเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติในการหล่อหลอมให้เป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม เพราะศาสนาเป็นคำสั่งสอนให้คนมีความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติให้คนประพฤติปฏิบัติดีสามารถพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพ ถือได้ว่ามีส่วนสำคัญที่จะส่งเสริมให้เป็นผู้มีความประพฤติดี รวมทั้งหลักคุณธรรมด้านการปฏิบัติต่อตนเอง ด้านการปฏิบัติต่อวิชาชีพ ด้านการปฏิบัติต่อผู้รับบริการ ด้านการปฏิบัติต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ และด้านการปฏิบัติต่อสังคม ในการดำเนินชีวิตที่จะส่งผลต่อการบริหารงานในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ อันจะส่งผลที่ดีเป็นแบบอย่างสร้างรากฐานคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก ครู บุคคลในสังคม ในการที่จะรับเอาแบบอย่าง พฤติกรรมดังกล่าวมาประพฤติปฏิบัติ เพื่อพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆในสังคมอย่างรู้เท่าทัน อยู่ร่วมกันอย่างสันติและนำไปสู่ความสุขอย่างแท้จริงและยั่งยืน